

RIG

TIDSKRIFT UTGIVEN AV FÖRENINGEN FÖR SVENSK KULTURHISTORIA
I SAMARBETE MED NORDISKA MUSEET OCH FOLKLIVSARKIVET I LUND

UPPSATS

- Professor *Nils-Arvid Bringéus*, Lund: "Naerhet leven"? Etnologiskt bildmaterial i källkritisk belysning 117
Ethnological pictorial material in the light of source-criticism 131

ÖVERSIKTER OCH GRANSKNINGAR

- Redaktör fil. kand. *Ulf Hård af Segerstad*, Stockholm: Om gotiska rosetter och en smula moral. Ett genmäle 133
T. f. Professor *Phebe Fjellström*, Uppsala: Om stackars "lilla Dakkan" och omoralen. Replik 135
70-talets museum. Anmäld av professor *Sigfrid Svensson*, Lund 135
Agnes Geijer: Ur textilkonstens historia. Anmäld av förstekonservator dr philos. *Marta Hoffmann*, Oslo 137
Nils-Arvid Bringéus (utg.): Arbete och redskap. Anmäld av landsantikvarien fil. lic. *Gösta von Schoultz*, Karlstad 140
Anna Birgitta Rooth (utg.): Folkdikt och folktro. Anmäld av fil. kand. *Per Peterson*, Lund 141

- Lily Weiser-Aall: Svangerskap og fødsel. Anmäld av dr philos. *Carl-Herman Tillhagen*, Stockholm 143
Gunnar Redelius: Fotogrammetri. Anmäld av direktören docent *Gad Rausing*, Lund 143

KORTA BOKNOTISER

- Sydsvenska medicinhist. sällskapets årsskrift 1971 144
Sten Simonsson: En krönika om brygd 144
Bo R. Ståhl & Bertil Persson: Kulter, sekter, samfund 145
Att bygga på Österlen 145
Avigt och rätt 145
David Papp: Äländsk allmogeseglation 145
Bengt Stolt: Svenska biskopsvigningar 146
Urshults krönika 1972 146

FÖRENINGSMEDDELANDEN 148

RIG · ÅRGÅNG 55 · HÄFTE 4

1972

Föreningen för svensk kulturbistoria

Ordförande: Presidenten *Sture Petrén*
Sekreterare: Fil. dr *Marshall Lagerquist*
Bitr. sekreterare: Fil. kand. *Hans Medelius*

REDAKTION:

Professor *Gösta Berg*
Fil. dr *Marshall Lagerquist*
Professor *Sigfrid Svensson*, Rigs redaktör
Ansvarig utgivare: Professor *Gösta Berg*
Redaktionens adress: Folklivsarkivet, 223 62 Lund.

Föreningens och tidskriftens expedition:

Nordiska museet, 115 21 Stockholm Telefon 08/63 05 00
Års- och prenumerationsavgift 15 kr
Postgiro 193958

Tidskriften utkommer med 4 häften årligen

Boktryckeri AB Thule, Stockholm 1972

RIG är ett annat namn på guden Heimdall, som enligt den fornisländska "Sången om Rig" gav upphov till de olika samhällsklasserna. Denna dikt innehåller den äldsta kulturhistoriska skildring vi äger från Norden. Föreningen för svensk kulturhistoria valde detta namn som symbol för sin verksamhet, när den stiftades år 1918

RIG

TIDSKRIFT UTGIVEN AV FÖRENINGEN FÖR
SVENSK KULTURHISTORIA
I SAMARBETE MED NORDISKA MUSEET OCH
FOLKLIVSARKIVET I LUND

1972 ÅRGÅNG 55

REDAKTION

GÖSTA BERG · MARSHALL LAGERQUIST

SIGFRID SVENSSON

STOCKHOLM 1972

Föreningen för svensk kulturbistoria

STYRELSE

Presidenten Herr *Petrén* (ordf.), f. riksarkivarien *Ingvar Andersson* (v. ordf.), förste intendenten fil. dr *Marshall Lagerquist* (sekr., adr. Nordiska museet, 115 21 Stockholm), professor *Sigfrid Svensson* (Rigs redaktör, adr. Folkliivsarkivet, 223 62 Lund), civilingenjör *Bo Westerberg* (skattm.), professor *Gösta Berg*, professor *Nils-Arvid Bringéus*, styresmannen för Nordiska museet fil. dr *Hans Hansson*, landsantikvarien fil. lic. *Erik Hofrén*, förste bibliotekarien fil. dr *Sam Owen Jansson*, överantikvarien fil. lic. *Sverker Jansson*, fil. dr *Erik Hjalmar Linder*, f. stadsantikvarien fil. dr *Tord O:son Nordberg*, intendenten fil. lic. *Marianne Olsson*, professor *Mats Rehnberg*, landsantikvarien fil. lic. *Gösta von Schoultz*, kapten fil. lic. *Nils Strömbom*, fil. dr *Svante Svärdröm*, professor *Ernst Söderlund*.

REVISORER

Intendenten *Anders Nyman*, byrådirektör *Viveka Granlund*

REVISORSSUPPLEANTER

Intendenten *Göran Bergengren*, byråsekreterare *Ann Marie Huss*

Boktryckeri AB Thule

Stockholm 1972

INNEHÅLL

UPPSATSER

Professor <i>Nils-Arvid Bringéus</i> , Lund: "Naer het leven"? Etnologiskt bildmaterial i källkritisk belysning	117
Ethnological pictorial material in the light of source-criticism	131
Docent <i>Sven B. Ek</i> , Landskrona: Fiktioner om 1800-talets kulturomvandling	1
Fictions concerning the cultural transformation in the 19th century	7
Docent <i>Kerstin Eidlitz</i> , Uppsala: Renmjölkingen hos samerna	8
Reindeer milking among the Lapps	13
Antikvarien fil. lic. <i>Elisabeth Svärdröm</i> , Stockholm: Svensk medeltidsrunologi	77
Mittelalterliche Runologie in Schweden	97
Intendenten fil. dr <i>Mátyás Szabó</i> , Stockholm: Föremålsstudiernas betydelse inom etnologin	37
The importance of implement studies in ethnology	53

STRÖDDA MEDDELANDEN OCH AKTSTYCKEN

Redaktör <i>Jan Bergsåker</i> , Stavanger: Norsk bryllaups-smørform — kulturkontakt med Sverige	57
Norwegische Hochzeitsbutterformen — Kulturkontakt mit Schweden	59
Professor <i>Sigfrid Svensson</i> , Lund: Den falska "Säbykistan"	55

ÖVERSIKTER OCH GRANSKNINGAR

T. f. professor <i>Phebe Fjellström</i> , Uppsala: Plagiat och upphovsrätt	60
Redaktör fil. kand. <i>Ulf Hård af Segerstad</i> , Stockholm, och <i>Phebe Fjellström</i> : Genmäle och replik (i anslutning till föreg.)	133
Docent <i>Börje Hanssen</i> , Hallsberg: Linnés idévärld	98
Gösta Adelsvärd: Charles Emil Hagdahl. Anmäld av professor <i>Gösta Berg</i> , Stockholm	108
Inga Arnö-Berg: Serviser från Gustavsberg. Anmäld av intendenten fil. dr <i>Bengt Nyström</i> , Stockholm	69
Allan Arvastsson: Imitation och förnyelse. Anmäld av professor <i>Hilding Pleijel</i> , Lund	21
Anders Gustaf Barchaeus: Resebeskrifning i conc. för år 1773 [Göteborg]. Anmäld av <i>Gösta Berg</i>	23
Ulf Beijbom & Rolf Johansson: Drömmen om Amerika. Anmäld av <i>Hilding Pleijel</i>	66
Per Brahe: Oeconomia eller Hushållsbok för ungt adelsfolk. Anmäld av <i>Hilding Pleijel</i>	103

<i>Nils-Arvid Bringéus</i> (utg.): Arbete och redskap. Anmäld av landsantikvarien fil. lic. <i>Gösta von Schoultz</i> , Karlstad	140
<i>Nils-Arvid Bringéus</i> (utg.): Mat och miljö. Anmäld av förste intendenten docent <i>Anna-Maja Nylén</i> , Stockholm	101
Thomas Cramér & Gunnar Prawitz: Studier i renbeteslagstiftning. Anmäld av fil. kand. <i>Gunnel Hedberg</i> , Göteborg	19
Sven B. Ek: Nöden i Lund. Anmäld av professor <i>Sigfrid Svensson</i> , Lund	15
Ethnologia Scandinavica 1971. Anmäld av <i>Sigfrid Svensson</i>	28
Fataburen 1971. Anmäld av fil. lic. <i>Ulla Lindström</i> , Lund	29
<i>Phebe Fjellström</i> : Swedish-American colonization Anmäld av museichefen fil. dr <i>Allan Nilson</i> , Göteborg	17
Från bergslag och bondebygd 1971. Anmäld av <i>Gösta Berg</i>	107
<i>Agnes Geijer</i> : Ur textilkonstens historia. Anmäld av förstekonservator dr philos. <i>Marta Hoffmann</i> , Oslo	137
Göran Graninger m. fl.: Emigranter. Anmäld av <i>Hilding Pleijel</i>	66
<i>Jens Holmgaard</i> (utg.): Fæstebonde i Nørre Tulstrup. Anmäld av <i>Gösta Berg</i>	22
Harald Hvarfner (red.): Kalix 1—3. Anmäld av museidirektör docent <i>Olov Isaksson</i> , Stockholm	70
Ulf Hård af Segerstad: Dakkan. En bok om samernas slöjd. Se ovan <i>Phebe Fjellström</i> samt förf. och <i>Fjellström</i>	60, 133
J. Viktor Johansson: Boksamlade och forskning. Anmäld av <i>Hilding Pleijel</i>	65
Rolf Johansson, se ovan Ulf Beijbom.	
Sune Jonsson: Minnesbok över den svenske bonden. Anmäld av intendenten fil. dr <i>Mátyás Szabó</i> , Stockholm	27
Sven Kjällerström (utg.): Den svenska kyrkoordningen 1571. Anmäld av <i>Hilding Pleijel</i>	20
Bengt af Klintberg: Svenska folksägner. Anmäld av <i>Sigfrid Svensson</i>	110
Claude Lévi-Strauss: Det vilda tänkandet. Anmäld av professor <i>John Granlund</i> , Stockholm	105
Tryggve Lundén: Svenska helgon. Anmäld av <i>Hilding Pleijel</i>	109
Augot Noss: Johannes Flintoes draktakvareller. Anmäld av <i>Anna-Maja Nylén</i>	102
Johan Pettersson: De levde bland bergen. Anmäld av <i>Sigfrid Svensson</i>	71
<i>Hilding Pleijel</i> : Kävsjökaplanen Abr. Alménus almanackor. Anmäld av fil. dr <i>Bengt Cnattingius</i> , Linköping	22
Gunnar Prawitz, se ovan Thomas Cramér.	
Gad Rausing: Arkeologien som naturvetenskap. Anmäld av antikvarien fil. kand. <i>David Dammell</i> , Stockholm	62

Gunnar Redelius: Fotogrammetri. Anmäld av direktören docent <i>Gad Rausing</i> , Lund	143	Gösta Ehrnberg (utg.): Att bygga på Österlen	145
Anna Birgitta Rooth (utg.): Folkdikt och folk-tro. Anmäld av fil. kand. <i>Per Peterson</i> , Lund	141	Anne Marie Franzén: Prydnadssömmar under medeltiden	112
70-talets museum. Anmäld av <i>Sigfrid Svensson</i> Skånes hembygdsförbunds årsbok 1971. Anmäld av <i>Gösta Berg</i>	135	Från Gästrikland 1971	114
Ulf Sporrong: Jordbruk och landskapsbild. Anmäld av fil. kand. <i>Kurt Genrup</i> , Lund	64	Kr. Hald: Personnavne i Danmark 1	33
Elisabeth Stavenow-Hidemark: Villabebyggelse i Sverige 1900—1925. Anmäld av avdelningsdirektör arkitekt <i>Björn Linn</i> , Stockholm	14	Arvid Holmström: Cimbrishamnia 1759	32
Walter Stolle, se nedan Ingeborg Weber-Kellermann.		Kulturen 1972	113
Chr. Waagepetersen: Lysekroner. Anmäld av fil. dr <i>Erik Andrén</i> , Stockholm	25	Kyrkohistorisk årsskrift 1971	32
Varbergs museum, årsbok 1971. Anmäld av fil. lic. <i>Barbro Hamenius</i> , Tomelilla	30	Anita Liepe: Växjö och Öjaby kyrkor	114
Ingeborg Weber-Kellermann & Walter Stolle: Volksleben in Hessen 1970. Anmäld av fil. lic. <i>Ulla Lindström</i> , Lund	72	Ingemar Liman, se ovan Arne Björnstad	
Elias Wessén (utg.): Söderköpings lagbok 1387. Anmäld av <i>Gunnel Hedberg</i>	73	Carl Lindstén: Hänt och omvittnat	113
Lily Weiser-Aall: Svangerskap og fødsel. Anmäld av dr philos. <i>Carl-Herman Tillhagen</i> , Stockholm	142	Messan på svensko 1557	115
Frithiof Widgren: Kyrkvården genom tiderna. Anmäld av <i>Hilding Pleijel</i>	74	Anna-Maja Nylén: Folkdräkter	36
Albert Wifstrand: Laonikos Chalkokondyles, der letzte Athener. Anmäld av <i>Hilding Pleijel</i>	100	Nyttoslöjd och konsthantverk kring Kalmar-sund	112
K. Rob. V. Wikman: Lachesis and Nemesis — Dens.: Superstitionerna i Lachesismanuskriptet, se ovan <i>Börje Hanssen</i>	98	David Papp: Åländsk allmogeselegation	145
Västmanlands fornminnesförenings årskrift 1972. Anmäld av <i>Gösta Berg</i>	107	Bertil Persson, se nedan Bo R. Ståhl	
		Jörn Piø: Folkeminder og traditionsforskning	116
		T. Puktörne & G. Åberg: Avigt och rätt	145
		Sten Simonsson: En krönika om brygd	144
		Småländska skolminnen	36
		Bengt Stolt: Svenska biskopsvigningar	146
		Bo R. Ståhl & Bertil Persson: Kulter, sekter, samfund	145
		Sigfrid Svenssons tryckta skrifter under 50 år	76
		Sveriges medeltida personnamn 1	34
		Sydsvenska medicinhist. sällskapets årskrift 1971	144
		S. Unnaryd-Jälluntofta	113
		Lars Thornblad: Mollösund	111
		Tre socknar. Sävsjö stad	32
		Pehr Henrik Törngren: Lovisa Maria Hjelms ättlingar 1772—1971	75
		Kai Uldall: Billeder af dansk folkekunst	111
		Uppsala universitets matrikel 1595—1817, register	115
		Urshults krönika 1972	146

KORTA BOKNOTISER

Gösta Berg: Skansens örtagård	35
Carl-Martin Bergstrand: I Lidköping på Carl XII:s tid	35
Arne Björnstad & Ingemar Liman: Förr i tiden	76
Bohusläns hembygdsförbunds årsskrift 1971 . .	33
Carsten Bregenhøj: Etnologisk interviewteknik	116

FÖRENINGSMEDDELANDEN

148

Signaturer under rubriken "Korta boknotiser": G. B. = Gösta Berg, GGN. = Gertrud Grenander-Nyberg, G. H-g = Gunnel Hedberg, Hg Pl. = Hilding Pleijel, LCS = L. C. Sjöstedt, L. O. = Lennart Olsson, M. Sz. = Mátyás Szabó, S.-B. V. = Sten-Bertil Vide, S. S. = Sigfrid Svensson.

”Naer het leven”?

*Etnologiskt bildmaterial i källkritisk belysning**

Av Nils-Arvid Bringéus

Bilder har kommit att få allt större betydelse vid den etnologiska dokumentationen tack vare fotograferingsteknikens utveckling. Insikten om bildernas dokumentariska värde är dock ej ny. Redan Linné framhöll för sina lärjungar att ”en avbildning bättre återger ett föremåls utseende, än en beskrivning, även om denna är gjord med allra största noggrannhet”.¹ Medan en kritisk inställning sedan länge präglat vårt umgänge med verbala källor har källkritiken däremot varit eftersatt då det gällt ikonografiskt material. Bilderna har i historiska framställningar oftare använts som illustrationer än som källor. Bildanskaffningen överlåtes ofta till bildredaktörer med mera känsla för formgivning än för vetenskaplig akribi.

Anledningen till att bilder sällan begagnas av historikerna som källor är måhända främst att äldre bilder som skildrar händelser är relativt få. Bayeuxtapeten är ett undantag, men den har olyckligtvis också stimulerat till alltför snabba försök att t. ex. identifiera kyrkmålningarnas kamp- och ryttarbilder som avbildningar av korståg och andra politiska händelser när de i själva verket skildrar gammaltestamentliga drabbningar.² För etnologen som är intres-

serad och artefakter och repetitiva aktiviteter har bilderna däremot stor användning som informationskällor liksom inom den tillämpade etnologi som den museala utställningsverksamheten utgör.

Etnologen är en närsynt detaljgranskare som inte sällan gör snäva bildutsnitt obekymrad om att han därvid våldför sig på konstverken. Bilden utnyttjas alltså som belegg. En lundaetnolog framlägger inom kort en avhandling om kyrktagningsleden. Några medeltida nordiska ritual som beskriver akten är ej bevarade. Kalkmålningar föreställande Jungfru Marie kyrkogång ger emellertid svar på flera frågor om sedens gestaltning på nordiskt område under medeltiden.³ Bilden kan även belysa en föremålstyps ålder. En kalkmålning i Danne-mora kyrka i Uppland från omkring 1500 ger historisk belysning åt en undersökning om smörstall baserad på bevarade föremål.⁴ En etnologisk analys av illustrationerna i en handskrift av Magnus Erikssons allmänna landslag har t. o. m. möjliggjort proveniensbestämning av handskriften. Hästar-

stickens bataljbilder måste kritiskt granskas innan de kan användas som berättande källor ger I. Wadén ett instruktivt exempel på i sin uppsats Ett kopparstick över Elfsborgs belägring 1612. Till frågan om värdet av bildmaterial som historiska källor. Rtg 1937 s. 147 ff.

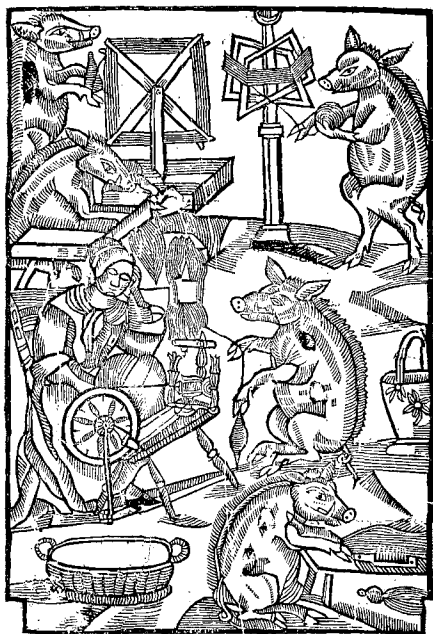
3 A. Gustavsson, Kyrktagningsleden i Sverige (1972).

4 Smörfoten avbildad i S. Hallgren—B. G. Söderberg, Mellan himmel och helvete (1970) s. 89. Jfr A.-M. Nylén, Smörstall. Folk-liv 1950—1951.

* Inträdesföreläsning i Kungl. Vitterhets historie och antikvitetsakademien den 3/10 1972.

1 Instruktion för resande naturforskare. Akademisk afhandling af Carl Linnaeus. Till svenska språket översatt af Th. M. Fries (1906) s. 199.

2 N. M. Saxtorph, Kalkmaleriers kildeværdi, Fortid og nutid 1970, s. 215 ff. Att även koppar-

1 a. "Sömnens och lättjans skamlighet". Träsnitt, "tryckt i Wexjö, år 1796". Nordiska museet.

nas rankbågar pekar tydligt på ett finskt ursprung.⁵ Bilden framställer ofta föremål i användning. Jan Ling har i sin avhandling om nyckelharpan granskat nyckelharpsmotiv i nordisk kyrklig bildkonst bl. a. med avseende på konstruktion, instrumenthållning och stråkfattning.⁶

Användandet av bilderna som källa vid föremålsforskning medför att etnologen ofta är mera intresserad av staffage och bi-personer än av huvudmotiven. Liksom inom konst- och litteraturforskningen bedriver emellertid folkloristerna ofta motivun-

5 K. Vilkuna, Var har "Codex f. d. Kalmar" utarbetats?, Kulturhistorisk årsbok 1933, s. 7 ff.; H. Cornell, Inledning till Corpus codicum suecicorum medii aevi 1 (Hafniae 1943) s. XXXVI ff. Jfr även D. Strömbäcks recension i Svenska Landsmål 1942 s. 133 ff. Bilderna har nyligen på nytt behandlats av Vilkuna i en uppsats på finska i Kotiseutu 1972 s. 67 ff.

6 J. Ling, Nyckelharpan. Studier i ett folkligt musikinstrument (1967) s. 41 ff.

dersökningar. Vissa mytologiska motiv kan följas genom årtusenden i bild. Exempel härpå lämnar Anna Birgitta Rooth i sin studie över den skapelsemyt vari korpen som släppes ut ur arken efter syndafloden spelar en central roll.⁷ Ett nordiskt motiv som "Holger Dansk och Burman" återfinnes såväl på medeltida kalkmålningar som på 1700-talets kistebrev och 1800-talets bonadsmålningar.⁸

Tillgången till ett större komparativt bildmaterial kan belysa både yttre bildomvandling och förändring av innehållet. Bengt af Klintberg har i en uppsats om Jerusalems skomakare återgivit en serie titelblad av skillingtryck med träsnitt av den evige juden från 1734 till 1845 och visat hur de karakteristiska judiska dragen först växer fram så småningom för att slutligen överdrivas varvid hela gestalten förvandlas till en fantasiskapelse.⁹ Lånen kan sträcka sig över århundraden och är ibland möjliga att avslöja genom analys av en enda bild. På kistebrevet fig. 1 a över sömnens och lättjans skamlighet från 1700-talet där svinen är flitiga då pigan sover ser man både en spinnrock och en slända. När bilden, som går tillbaka på ett ettbladstryck från 1400-talet, moderniserades genom att spinnrocken infördes, glömde träsnidaren att ta bort det äldre spinnredskapet. Sländan är medeltid och rocken 1700-tal.¹⁰ Ett ryskt

7 A. B. Rooth, The raven and the carcass. An investigation of a motif in the deluge myth in Europe, Asia and North America. FFC 186, Helsinki 1962.

8 Jfr B. R. Jonsson, Svensk balladtradition 1 (1967) s. 614 ff., 622. En rad exempel på motivets förekomst inom bonadsmåleriet har noterats av förf. till denna artikel.

9 B. af Klintberg, The swedish wanderings of the eternal Jew. Fourth world congress of Jewish studies. Papers, Jerusalem 1968.

10 B. Bengtsson, Boktryckare Sven Rask i Växjö och hans kistebrev, Kronobergsboken 1948. Jfr även Julen i Vislanda prästgård på 1820-talet.

1 b. ”Parabole de la vie humaine”. Efter P.-L. Duchartre, *L'imagerie populaire russe et les livrets gravés* 1629—1885, Paris 1961.

träsnitt, fig. 1 b, vilket sannolikt haft en tysk förebild, visar oss — trots att det torde vara något yngre än det svenska — hur bilden såg ut före moderniseringen.

Bilder kan liksom andra föremål förändras och förvanskas. Ofullständigheter är ganska vanliga i medeltida kalkmåleri vilket kan bero på att målningen vittrat sönder eller på att konstnären av någon anledning ej fullbordat sitt arbete. Färger kan blekna. Framförallt tidigare generationers hårdhanta restaureringar och rekonstruktioner gör försiktighet nödvändig.¹¹ Kännedom om målningarnas allmänna status är

Hågkomster från hembygden av Carl Hyltén-Cavallius. Utg. med inledning och kommentar av N.-A. Bringéus, *Kronobergsboken* 1970 s. 26 f.

11 De gotländska kyrkomålningarnas restaureringshistoria belyses i B. G. Söderberg, *Gotländska kalkmålningar 1200—1400* (1971) s. 1 ff.

viktig innan de nyttjas som källor för ett speciellt syfte. Jan Lings avhandling är ett föredömligt exempel på ett vetenskapligt sätt att använda medeltida kalkmålningar som källmaterial.

Liksom ifråga om verbala källor måste man vid användningen av bildkällorna fastställa om de är primära eller sekundära. Däremot gäller det inte att utforska motivens originalitet. Bildkonsten är i hög grad traditionsbunden, eftersom den i äldre tid nästan helt stod i kyrkans tjänst och det budskap som konstnären hade att framföra på förhand var givet.

En viktig uppgift för den som nyttjar bilder som källa är att klarlägga bildförloggarna. En komparativ metod måste därvid tillgripas. Svårigheten vad gäller det äldre bildmaterialet består ofta i att motiven är få, men ofta brukade. Som exempel kan

2 a. Ängel med nyckelharpa i Alnö gamla kyrka, Medelpad. Kalkmålning daterad till 1520. Foto före restaureringen 1927—28.

2 b. Samma kalkmålning som fig. 2 a, fotograferad efter restaureringen. Båda bilderna efter J. Ling.

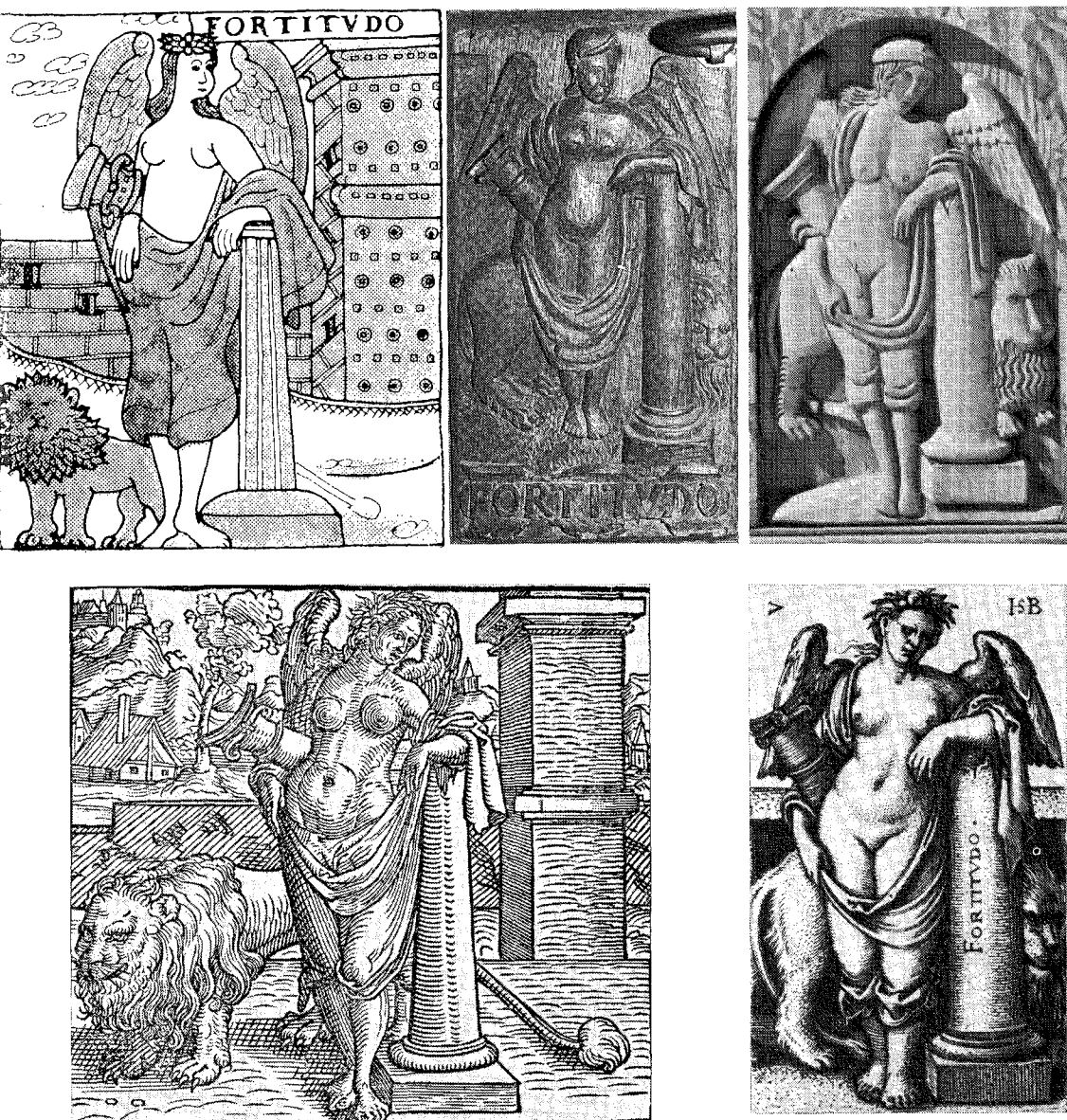
nämnas renässansens ständigt återkommande dygder och laster. Att påvisa direkta förlagor till enstaka bilder är inte alltid möjligt. Genom att motiven ofta uppträder i serier kan man mera bestämt påvisa ett beroende. Vid systematiskt sökande efter förlagor är det ofta lämpligt att skaffa en nyckel i form av ett ovanligt motiv. Caritas Romana, dottern som uppehöll livet på sin fångslade fader med sin egen bröstmjölk, blev för mig själv en sådan nyckel som löste flera bildgåtor. Förlagan till en bonad i Hälsingland, målningar i Glanshammars kyrka i Närke, den märkliga bildsviten i Tovastugan i Sörmland kunde på detta sätt uppspåras. I samtliga fall var det en bildkatekes från Wittenberg, tryckt i flera upplagor under 1500-talets senare del.¹²

Att spåra dylika bildförlagor är ett intressant detektivarbete med rika möjlighe-

12 N.-A. Bringéus, Caritas Romana och de bevingade dygderna. Rig 1969.

ter till misstag. Bilderna å fig. 3 visar Fortitudo i Tovastugan, på en renässanskista på Kulturen i Lund och som dörrutsmyckning i Tyskland. Är förlagan också i detta fall en och samma? Genom att bilden i Tovastugan ingår i en serie kan vi fastställa att den återgår på en bild i Wittenbergkatekesen. Men gäller detta även de snidade bilderna? Får skillnaderna — t. ex. svansens ställning — tillskrivas den konstnärliga friheten? Nej, de snidade bilderna återgår inte på katekesbilden utan på dennas förlaga, ett kopparstick av Hans Sebald Beham från perioden 1536—1540.¹³ Den källkritiska granskningen ger måhända i detta fallet inte så mycket ur rent ikonografisk synpunkt. Det är däremot av betydande

13 N.-A. Bringéus ovan a.a. Den tyska dörrutsmyckningen, som omfattar ytterligare tre dygder ur samma svit, har jag först senare observerat. Dörren är i sin helhet avbildad i H. Kreisel, Die Kunst des deutschen Möbels 1 (München 1968) bild 161.

3 a—e. Framställningar av Fortitudo — a. Väggmålning i Tovastugan. b. Relief på renässanskista i Lund. c. Relief på dörr i Tyskland. d. Träsnitt i bildkatekes från Wittenberg 1558. e. Kopparstick av H. S. Beham.

intresse att påvisa att vi inom svenskt dekorationsmåleri under 1500-talets slut och 1600-talets början i stor utsträckning hämtade mönster från Tyskland.

I andra fall kan klarläggandet av förlagorna få en avgörande betydelse för bildens värde som källa. Sigurd Erixon påpekade 1931 att sädesskären på Olaus Mag-

4. Sädesskörd i Norden. Vinjett till Olaus Magnus Historia 13: 8.

6. Gästfriheten i Finland. Vinjett till Olaus Magnus Historia 4: 18.

5. Rut plockar ax på Boas åker. Efter Hans Holbein d. y.

7. Judarna återvänder från Babel till Jerusalem. Efter Hans Holbein d. y.

nus vinjett fig. 4 förs av en man, något som är okänt i Sverige liksom i större delen av Nord- och Östeuropa där detta varit kvinnornas uppgift. Några år senare påvisade Gösta Berg att träsnidaren bl. a. utnyttjat Hans Holbein d. y.:s bibelillustrationer, fig. 5. Den nämnda och andra bilder återspeglade således inte svenska förhållanden.¹⁴ Det intressanta var emellertid inte så mycket fastställandet av förlagor — det hade i själva verket redan Strindberg råkat göra¹⁵ — som klarläggandet av hur

14 S. Erixon, Lantmannens lätta redskap, Svenska Kulturbilder 5: 10, 1931 s. 199 ff.; G. Berg, Olaus Magnus bilder ur de nordiska folkens liv, Fataburen 1934 s. 32 ff.

15 August Strindbergs brev 2 (1950) s. 334 ff. Jfr J. Granlunds efterskrift till Olaus Magnus historia om de nordiska folken 5 (1951) s. 595 f.

dessa utnyttjats. I det nämnda fallet rör det sig om nästan ett direkt övertagande. Bilden av hur Rut plockar ax på Boas åker får hos Olaus Magnus illustrera sädesskörd i Norden. I andra fall utnyttjar träsnidaren blott enstaka detaljer i förlagan, fig. 6—7.

Beroendet av en främmande förlaga behöver inte nödvändigtvis minska en bilds källvärde ur etnologisk synpunkt. I S:ta Maria kyrka i Helsingborg finns en framställning av den rike mannen och Lasarus från 1583. Målningen har varit placerad ovanför en offerstock för att inskräpa vådan av att vända ryggen till den fattige, fig. 8.¹⁶ Bilden har ofta fått illustrera sam-

16 Om motivets förekomst i samband med fattigbössor se G. Berg, "Gubben Rosenbom" och de

8. Den rike mannen och Lasarus. Målning i S:ta Maria kyrka, Helsingborg från 1583. Foto Helsingborgs museum.

9. Den rike mannen och Lasarus. Träsnitt i Niels Hemmingssens postilla 1576.

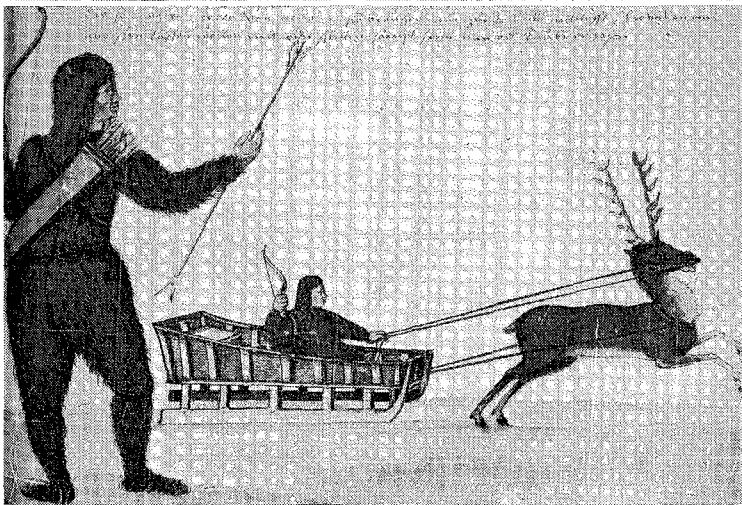
tida borgerlig dräkt- och måltidssed. Såvitt jag kunnat finna måste den — troligen utan mellanled — återgå på en illustrerad upplaga av Niels Hemmingssens

antropomorfa fattigbössorna, Fornvännen 1969. Med liknande syfte har motivet förekommit på högtidsbröd eller konfekt. Jfr en marzipanstämpel i Nordiska museet, avbildad i Troels-Lund, *Dagligt Liv i Norden i det sekstende Århundrede* 4 (6 uppl. Khvn 1969) s. 34.

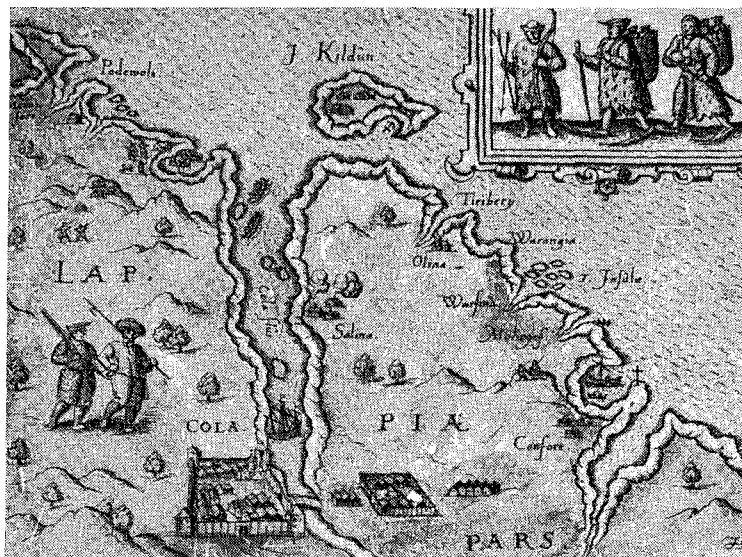
postilla från år 1576, fig. 9. Är sambandet mellan de båda bilderna fullt klart, så finns det dock detaljlikheter, bl. a. ifråga om bordtyget. De höga passglasen på tavlan i Helsingborg saknas t. ex. på postillabilden. Här har målaren uppenbarligen anpassat bilden efter rådande förhållanden liksom då han försett den rike mannens bordsdam med en modernare hatt.

10. "Swedish Laplanders 1592". Efter E. Wikland.

11. Jagande lappar i Sverige. Akvarell i A. von Mörsbergs resebeskrivning, Wissenschaftliche Allgemeinbibliothek, Erfurt.

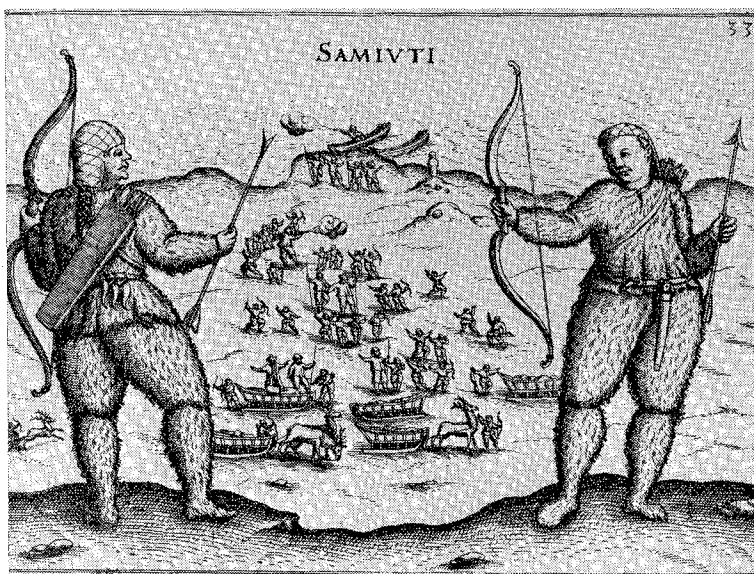

12. Karta över Kola-området i A. von Mörsbergs resebeskrivning, Wissenschaftliche Allgemeinbibliothek, Erfurt. Von Mörsberg har hämtat kartan ur en i Nürnberg år 1598 utgiven upplaga av Gerrit de Veers Reizen van Willem Barents...

13 a. Träsnitt ur den i Amsterdam år 1598 utgivna originalupplagan av Gerrit de Veers Reizen van Willem Barents... Likheten med bågskyttarna på fig. 10 och 11 är stor, men detta träsnitt som hämtats från Nabers edition 1917 har likväl ej varit förlaga.

13 b. Träsnitt ur den i Nürnberg år 1598 utgivna tyska upplagan av Willem Barents resor, varpå akvarellerna fig. 10 och 11 bygger. Bilden har hämtats från ett exemplar i British Museum.

14. Lappar bär barn till kyrkan för att döpas. Vinstyck till Olaus Magnus Historia 4:17, vilken tjänat som förlaga till motsvarande figurer på fig. 12.

Ett ökat etnologiskt intresse får bilden då den tillkommit i fältet. Så är t. ex. fallet med vissa bilder hos Olaus Magnus vilka återgår på teckningar från hans norrländska resa och tidigast kom till användning i *Carta Marina*. Olaus Magnus väckte intresset för den nordiska exotismen, men inte alla resebeskrivare och tecknare gjorde sig mödan att själva underkasta sig fältstudiets strapatser.¹⁷ I andra upplagan av sitt arbete *Elisabethan Players in Sweden 1591—92* återger Erik Wikland en bild av "Swedish Laplanders 1592", fig. 10. Den är hämtad från en opublicerad och i Sverige tidigare okänd illustrerad resebeskrivning av den tyske malteserriddaren Augustin von Mörssberg, som reste i Norden detta år. Wikland har själv varit konfunderad över den kuriösa bilden och säger i sin bildförteckning: "May be ordinary Swedish Norrlanders, dressed in animal's skins". En sådan förklaring är naturligtvis ej otänkbar. Själve Linné lät ju avkonterfeja sig i lappdräkt. Men har det verkligen förhållit sig så i detta fall?

Handskriften som finns i Erfurt och som jag haft tillgång till i fotokopia¹⁹ innehåller en liknande bild på föregående sida, fig. 11. Båda är direkt infogade i beskrivningen, dock utan kommentar. Tvivlet på autenticiteten även av den senare bilden med renen förspänd en släde ökar då vi vet att von Mörssberg företog sin resa mitt i högsomnaren.

På nästföljande sida i Mörssbergs resebeskrivning finner man ytterligare tre laps-

ka bilder vilka av allt att döma hämtats från något tryckt arbete. På kartan över Kola-området fig. 12 känner vi igen bågskytten med de två pilarna från fig. 10. Kvinnan delar här sin tunga barnbörd med en man. Kartvinjetten ger förklaringen till de egendomliga spetsiga skinnskorna som de två lapparna till vänster på fig. 10 bär. De är i själva verket skidor och kvinnans käpp en skidstav. Det är således uppenbart att tecknaren använt vinjetten som sin förebild och därvid både missförstått och omgestaltat densamma. De små vinjettfigurerna har ej givit honom någon ledning vid återgivandet av ansiktena och obekant med lappar som han måste ha varit, förklarar detta de olapska fysiomierna.

Teckningen fig. 10 kan emellertid endast delvis förklaras av vinjetten fig. 12. Hos bågskytten till höger känner man blott igen den spetsiga mössan, som kan ha lånats från den barnbärande mannen på kartvinjetten. Hans pilkoger är emellertid påfallande likt det som lappen på fig. 11 bär på ryggen. De båda teckningarna fig. 10 och fig. 11 har tydligen samhörighet.

Med ledning av kartan över Kola-området fig. 12 var det möjligt att uppspara förlagan till bilden av lapparna med pilkogren. Den utgjordes av en illustration i en holländsk resebeskrivning utgiven av Gerrit de Veer men tryckt i Nürnberg 1598, vari ingår bilder som är identiska med von Mörssbergs, fig. 13 b.²⁰ Den egendomliga

20 Illustrationerna i denna svåråtkomliga upplaga beskrives i *Reizen van Willem Barents, Jacob van Heemskerck, Jan Cornelisz. Rijp en anderen naar het Noorden (1594—1597) verhaald door Gerrit de Veer utgegeven door S. P. L' Honoré Naber 2* ('S-Gravenhage 1917) s. 273 ff. Utom bilden av lapparna har von Mörssberg från denna upplaga hämtat kartan över Kola-området samt en exteriör och en interiör av det hus vari Barents och hans expedition övervintrade på *Novaja Zemlja* 1596—1597.

17 Jfr H. Beskows bildtexter i *Norrbottnen* [Allhems landskapsböcker] (1958) s. 40, 45 ff., 50.

18 E. Wikland, *Elisabethan Players in Sweden 1591—92* (1971) s. 165.

19 Major Wikland har haft vänligheten att ställa sina fotokopior till mitt förfogande. Till handskriften och dess datering avser jag att återkomma i nästa häfte av *Rig*.

lappbilden i hans resebeskrivning har därigenom fått sin förklaring och förlagan ger i sin tur anledning att omdatera resebeskrivningen i den form vi känner densamma.

Om vi går vidare och frågar hur figurer- na på kartan fig. 12 tillkommit står lösning- en att finna på nära håll, nämligen i Olaus Magnus historia om de nordiska folken. Här möter vi inte blott lapparna med barn- en på ryggen, fig. 14, utan också andra motiv som utnyttjats av de Veer som kart- prydnader.²¹ De Veer är dock inte den ende holländare som hämtat förlagor hos Olaus Magnus. På en karta av Willem Barents 1596 över nordkalotten finner man inte mindre än åtta motiv från Olaus Magnus historia, däribland på nytt de båda lappar- na med barnen på ryggen.²² Barents bild- texter visar att han även känt till Olaus Magnus latinska kommentar till Carta Ma- rina.²³

De holländska 1500-talskartornas talrika motivöverensstämmelser med figurerna i Olaus Magnus Historia och på Carta Ma- rina ger kanske en fingervisning om att Olaus Magnus rent av själv hämtat bildförlagor från Nederländerna. En sådan giss-

Interiörbilden är efter Nürnbergupplagan åter- given i Winkler Prins Encyclopaedie 3 (Am- sterdam/Brussel 1948) s. 240. I första delen av Nabers edition (’S-Gravenhage 1917) återgives illustrationerna efter Amsterdam-upplagan 1598 (där interiören saknas). Bilderna i brö- derna De Brys i Frankfurt am Main år 1599 publicerade utgåva har använts i The three voyages of William Barents to the arctic regions by Gerrit de Veer 2 ed. by K. Beynen (London 1876). Interiörbilden är här medtagen men spe- gelvänd.

21 På de båda kartorna i Amsterdam-upplagan 1598 finner man figurer som hämtats ur följande kapitelvinjetter hos Olaus Magnus: 4: 4, (4: 11), 4: 17, 11: 7, 14: 1. Inga av dessa bilder finns på Carta Marina.

22 Om denna karta se Naber a.a. 2 s. 289 f.

23 Barents karta från 1596 är i förminskad storlek återgiven i Het Boek 1915 vid s. 378.

ning vinner i styrka genom att John Gran- lund påvisat att Olaus Magnus nederländs- ka resa haft stor betydelse särskilt för Carta Marina men även för historieverket, som rymmer många iakttagelser och anteckning- ar från Nederländerna.²⁴ Det är lockande att tänka sig ett samband mellan 1500-tals- kartografernas illustrationer och de samtida nederländska konstnärernas lust att i bild beskriva olika aktiviteter i litet format men i stor mängd, en tradition som vi bäst kän- ner genom Brueghel. Hur än må förhålla sig härmed visar de nederländska kartvin- jetterna att man tillämpade samma teknik som Olaus Magnus. Man lånade och omge- staltade hellre än att nyskapa.

Även sekundära bildkällor som von Mörssbergs kan vara av stort värde, särskilt då primärkällan är förstörd. Ett exempel härpå ger akvarellen fig. 15 som illustrerar den bekanta lokalsägnen om råttfångaren i Hameln i Tyskland. Bilden återfinnes på annat ställe i beskrivningen av resan 1592. Enligt von Mörssbergs uppgifter har han låtit utföra den efter glasfönster som han sett på platsen, uppenbarligen främst efter en glasmålning i Marktkirche från omkring 1300. Denna glasmålning som är det älds- ta belägget för sägnen togs bort 1660, var- för von Mörssbergs akvarell är den tidigaste bildframställningen man numera har.²⁵

Akvarellen visar oss råttfångaren i bro- kiga kläder blåsande i sin pipa. På lite läng- re avstånd ser vi två moment ur den märk- liga historien som skall ha inträffat 1284. Nederst befriar råttfångaren staden från råttor och möss genom att med toner från sin pipa locka dem ut i floden Weser där

24 J. Granlunds efterskrift s. 570, 583. Se även J. Granlund, *The Carta Marina of Olaus Magnus*, *Imago Mundi* 8, 1951 s. 38 f.

25 H. Dobbertin, *Quellensammlung zur Hamelner Rattenfängersage* (Schriften zur Niederdeut- schen Volkskunde 3, Göttingen 1970) s. 46 f.

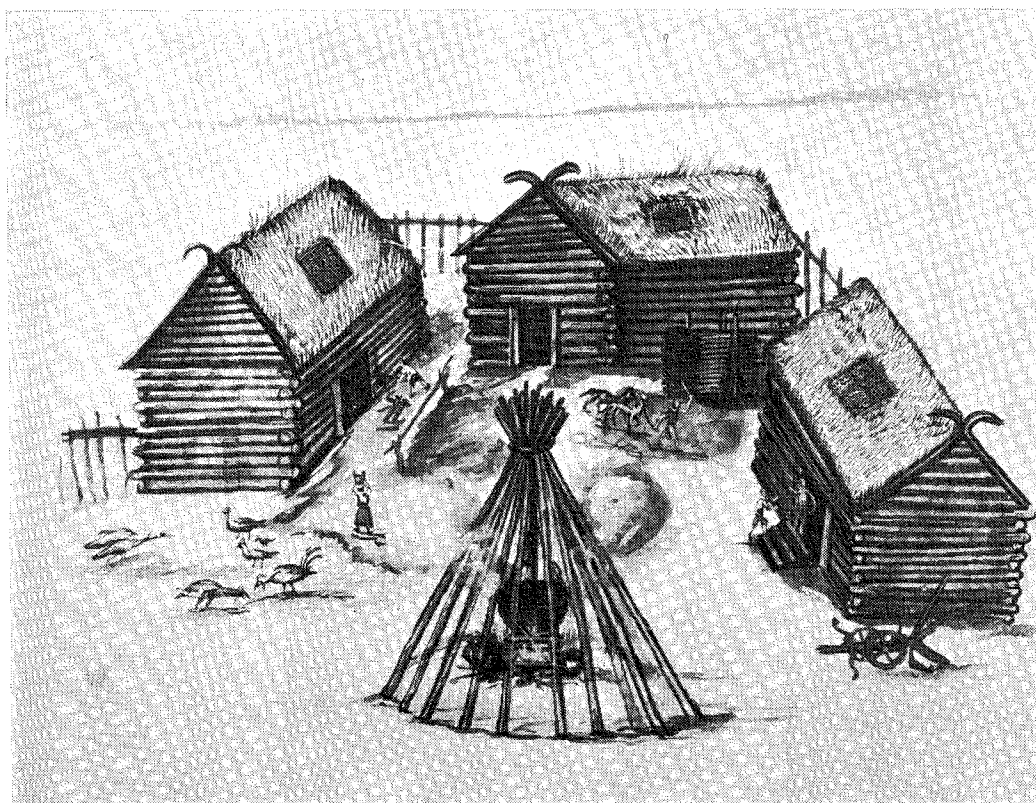
15. Rått- och barnuttåget i Hameln. Akvarell i A. von Mörssbergs resebeskrivning. Efter H. Dobbertin.

de drunknar. Invånarna vägrar emellertid att betala den utfästa lönen och råttfångaren tar fruktansvärd hämnd. När folket är i kyrkan uppenbarar han sig åter men denna gången lockar han barnen i staden, 130 stycken, med sin musik. Vi ser hur han för dem upp mot galgbacken vid kalvarieberget, där de försvinner och aldrig återfinnes.

Bilden är detaljerad. Det barn som kommit på efterkälken och ramlat omkull hän-syftar t. ex. på en bestämd detalj i berättel-

16. Råttutdrivning. Vinjett till Olaus Magnus Historia 17: 20.

17. Svensk bondgård på 1500-talet. Akvarell i A. von Mörsbergs resebeskrivning, Wissenschaftliche Allgemeinbibliothek, Erfurt.

sen. Men som Hans Dobbertin nyligen påpekat, finns det även detaljer som inte förekommer i någon enda av de övriga 139 historiska källor varigenom lokalsägnen är känd. Det gäller t. ex. fiskaren med metspöt på den westfaliska sidan om floden Weser. De tre dubbelstammiga träden, de tre hjortarna och storken hör inte till berättelsen men de bör för den skull inte uppfattas som någon slags landskapskuliss. Dobbertin menar att de härrör från en missförstådd förlaga, uppenbarligen vapenfigurer i glas-målningen i Marktkirche.²⁶ Detta är möjligt. Bilderna i det svenska avsnittet av rese-

beskrivningen har ju visat att von Mörsberg eller hans tecknare satt samman motiv från olika förlagor. Frågan är därför om Dobbertin har rätt då han säger: ”Doch hat der Zeichner manche Figuren *frei* hinzugefügt” (kurs här).²⁷ Ett av Dobbertins exempel är råttfångarens lille medhjälpare, vilken med sin påk dödar råttorna som kommer från staden. I verkligheten är det ju här fråga om ett annat sätt att göra sig kvitt råttorna, försåvitt avsikten ej varit att hindra dem att ta sig upp i båten.

Även om motivet är dubblerat är jag tveksam om von Mörsberg eller teckna-

26 H. Dobbertin, Neues zur Hamelner Rattenfängersage (Fabula 1, 1957) s. 152 f.

27 I not 25 anført arbete s. 47.

ren haft så mycken fantasi att den lille hjälparen på fri hand inkomponerats i bilden. Kan han måne ha hämtats från en annan förlaga? Jag kan inte bevisa det, men jag vill peka på en av Dobbertins förbisedd bild, nämligen en illustration hos Olaus Magnus, fig. 16. Vi har här i själva verket en ännu äldre framställning av en råttfångare som likaledes har en medhjälpare med en påk i handen.²⁸ Von Mörssberg har inte nyttjat Olaus Magnus verk, men motivlikheten tyder på att det i 1500-talets Europa funnits tryckta bildframställningar av råttfångarmotivet. Många av förlagorna till Olaus Magnus vinjetter är alljämt opåträffade.

Von Mörssbergs till större delen opublicerade och okända bilder visar vikten av källkritisk granskning. Då vi vet i hur hög grad samtidens författare ägnade sig åt att kompilera verbalt material bör vi ej förundra oss över att detta också var möjligt för tidens bildmakare. Ett slående exempel är en bild av en svensk bondgård från 1500-talet i von Mörssbergs resebeskrivning, fig. 17. En rad omaka detaljer är här sammanfogade till en tavla. Gässen på gårdsplanen, kvinnan som bär en bytta på huvudet och redskapet som kan vara en hjulplog för tankarna till södra Sverige, ja rentav till Skåne. Men det knutade rundtimret, kokanordningen och landskapskonturen hör inte hemma här.²⁹

Mina exempel, som jag av utrymmes-skäl huvudsakligen valt från tiden före 1600 har måhända snarare understrukt bildkäl-

28 Rörande bilden i övrigt se John Granlunds Olaus Magnus-kommentar s. 396.

29 Om utbredningen av huvudbärningen i Sverige se G. Berg, Kopftragen in Schweden. *Studia ethnographica et folkloristica in honorem Béla Gunda*, Debrecen 1971. Rörande kokhus eller s. k. resskålar se S. Erixon, *Svensk byggnadskultur* (1947) s. 36 f.

18. Skånsk bondbrud. Akvarell i A. von Mörssbergs resebeskrivning, Wissenschaftliche Allgemeinbibliothek, Erfurt.

lornas brister än deras förtjänster. Var tecknarna i äldre tid så bundna av förlagor att de ej förmådde göra realistiska beskrivningar "naer het leven" för att använda Pieter Brueghels uttryck? Generalisering är inte tillrådlig. Olaus Magnusforskningen lär oss att varje bild måste undersökas både enskilt och komparativt.

Vikten av ett sådant tillvägagångssätt kan även belysas av von Mörssbergs resebeskrivning. Under sitt uppehåll i Skåne beskriver han utförligt ett bondbröllop och låter avbilda bruden i hela sin utstyrelse, fig. 18. Överdådet av silverprydnader från huvudet till fotabjället kan väcka tvivel på om flickan verkligen varit att skåda i 1500-talets Skåne. Den kontrollmöjlighet vi har

är den komparativa detaljgranskningen. Denna visar att bilden inte får uppfattas som ett porträtt, men att den likväl i allt väsentligt är autentisk. Samma typ av brudkrona, samma former av dräktsilver kan påvisas i jämförande, delvis bevarat material. Bilden utgör i själva verket det samtida beviset för Sigfrid Svenssons slutledningar rörande det skånska dräktsilvret på 1500-talet. Till skillnad från vad som är

fallet med de lapska bilderna har vi här inte blott en i resebeskrivningen löst infogad illustration utan en jämväl i texten kommenterad avbildning, som är exakt daterbar. Den bygger på en fältskiss gjord vid Skillinge i nordvästra Skåne söndagen den 9 juli 1592.³⁰

30 Till skildringen av det skånska bondbröllopet i von Mörssbergs resebeskrivning avser jag att återkomma i nästa häfte av Rtg.

Summary

Ethnological pictorial material in the light of source-criticism

Although our relations with verbal sources have long been characterized by a critical approach, source-criticism regarding iconographic material has been neglected. Pictures, like other objects, can be changed and distorted. Even the heavy-handed restorations of previous generations make caution necessary. Fig. 2 shows a Medieval painting on plaster with the motif of a "nyckelharpa", photographed before and after restoration; in this case the restoration was a relatively careful one.

For those who make use of pictures as sources it is important that the original be demonstrated. The chances of mistakes are numerous. The pictures in fig. 3 are rather similar; they all derive from a copperplate by Beham, 3e. Both figs. 3b and 3c are directly dependent; fig. 3a is only indirectly dependent, since fig. 3d constitutes an intermediary step. The demonstration of the originals can be of decisive importance for the picture's value as a source. Certain of the woodcuts in Olaus Magnus' work about the Northern people "Historia de gentibus septentrionalibus" (1555) can be shown to derive from Biblical illustrations by Hans Holbein the Younger. In some cases there is an almost direct borrowing, figs. 4—5, in others merely a loan of isolated details from the original, figs. 6—7. However, dependence on a foreign original does not always reduce the value of the picture as a source. The original of the painting of the rich man's meal in fig. 8 is a woodcut, fig. 9, but as far as the details are concerned the painter has adapted the picture to existing circumstances.

Figs. 10 and 11 show the importance of caution even in the case of pictures that give the impression of having been done on the spot. These illustra-

tions are from a travel-account by the German Knight of Malta Augustin von Mörssberg, who travelled in Scandinavia in 1592. The pictures can be shown to go back to illustrations in a Dutch travel-account of 1598, figs. 12—13 b. The artist has both misunderstood and transformed his originals. The pictures in the map fig. 12 were in turn taken from Olaus Magnus, fig. 14. However, there is good reason to suppose a connection between the figures in the Carta Marina and Dutch artists of the 16th century, who preferred to depict various activities by a great number of small pictures.

Secondary pictorial sources such as those of von Mörssberg can be of great value when the primary source has been destroyed. An example of this is fig. 15, which illustrates the well-known local tale of the rat-catcher of Hamelin, Germany, and was made on the basis of previous, now destroyed, paintings on glass. Hans Dobbertin (see note 25) has asserted that, among other things, the rat-catcher's small assistant with a cudgel in his hand is a freely added motif, since it is lacking in the original source. However, such an assistant is found in a vignette by Olaus Magnus, fig. 16. This implies that printed pictorial representations of the rat-catcher motif existed in 16th-century Europe. Many of the originals of Olaus Magnus' vignettes have not yet been found.

Since we know to what a great extent contemporary authors devoted themselves to the compilation of verbal material, it should not surprise us that it was also possible for illustrators of the time to do this. A striking example is a picture of a 16th century Swedish farm, found in von Mörssberg's travel-account, fig. 17. A number of details

from different parts of Sweden are here combined to produce a painting.

The above examples have perhaps demonstrated the shortcomings of pictorial sources rather than their advantages. Were artists in previous times so bound by originals that they did not have the capacity to produce realistic depictions "naer het leven", to use Pieter Brueghel's expression? Generalizations are not advisable. Research on Olaus Magnus has taught us that each picture must be

investigated both in particular and comparatively. Such an investigation of fig. 18, which will be discussed by the author in an article that will appear in the next issue of this journal, demonstrates that in all essentials the picture is authentic. It is taken from von Mörssberg's travel-account and represents a bride in bridal costume, richly adorned with silver jewellery; it is based on a sketch drawn from life in northwest Scania in 9 July 1592.

ÖVERSIKTER OCH GRANSKNINGAR

Om gotiska rosetter och en smula moral

Ett genmäle

Av Ulf Hård af Segerstad

Vågar vi verkligen lita på t. f. professorn Phebe Fjellströms recension av "Dakkan — en bok om samernas slöjd", publicerad i Rig 1972: 2? Att denna något burdusa formulering dess värre visar sig befogad skall jag strax inte bara motivera utan konkret leda i bevis.

I första häpenheten frågar sig givetvis den omdömesgille läsaren (eller tidskriftsredaktören) om Fjellströms opus verkligen vill göra anspråk på att kallas en fackmans sakliga recension, men att det senare verkligen är fallet bestyrks betryggande av att professorn i artikeln uttryckligen kallar sig rec.

Som läsaren torde erinra sig, påstår Fjellström i sin recension två saker nämligen för det första att författaren till Dakkan skulle göra anspråk på att presentera resultat av "egen forskarmöda i ämnet", för det andra att han skulle bygga sin framställning på icke redovisad "excerpering av andra (min kurs.) forskares resultat". Fjellström synes på den senare punkten bekajad med någon osäkerhet, eftersom hon skyndar sig att antyda: "Det är inte heller någon ursäkt att hänvisa till s. 38, där det diffust står 'forskarna anser'." Med detta citat står vi mitt uppe i problematiken, och det finns därför alla skäl att kontrollera vad som verkligen står på s. 38 och de närmast föregående.

På sidorna 36, 37 och 38 i Dakkan har förf. i två avsnitt på sammanlagt två (2) sidor och två (2) rader givit en ytterligt koncentrerad framställning av den historiska bakgrunden till same-slöjdens aktuella mönsterflora. Här förekommer det av Phebe Fjellström anförda citatet, men hon förtiger däremot uppsåtligt att detta endast är ett av nio (9) ställen i texten, där förf. fullkomligt hamrar fast att vad som där står inte är resultat av egna forskningar utan en översikt av ett stort antal specialisters rön.

På s. 36 "Arkeologer och konsthistoriker har övertygande förmått visa...". På s. 36 "Denna ornamentik har man funnit i medeltida...".

På s. 36 "Med stöd av dessa kan man (inte förf.) följa dekoren tillbaka...". På s. 36 "Det finns forskare, som placerat in flätbandsdekoren...". På s. 36 "Man finner, menar de...". På s. 37 "Inte minst trolltrummornas sällsamma tecken har lockat forskarna till häpnadsväckande vida utblickar...". På s. 37 "...vilka i sin tur av forskarna tolkats...". På s. 38 "Forskarna synes vara eniga om...". På s. 38 "Det är belagt att...".

För att sammanfatta. På 70 cm spaltad text med stor grad och en spaltbredd på 7 cm (för att använda lekmannamått) står det alltså på nio (9) ställen, det vill säga med tätare mellanrum än tio (10) cm eller minst per varje textdecimeter på mest otvetydiga sätt: *Detta utgör en sammanfattning av specialforskares rön och får inte i något avseende tolkas som resultat av författarens "forskarmödor"*. Som en med åren visserligen något luttrad person vågar jag ändå förmoda att ingen enda läsare av Dakkan — med undantag av den remarkabla recensent som Rig:s redaktion givit ansvaret för en granskning med professorlig oväld — kan tänkas komma på den stolliga idén att författaren här skulle göra anspråk på att servera egna rön. Av dessa niofaldiga garderingar täckes Phebe Fjellström nämna en enda. Jag överlåter åt läsaren att dra sina slutsatser.

Med hänvisning till nyssnämnda luttrade personliga status skulle jag kunna tänka mig att hysa visst overseende med recensentens metod, om inte hennes artikel vore så genompyrd av magistral moralism och nitälskan för vetenskapens heder. Hennes återkommande hänvisningar till "vett och god ton" och liknande för att nu inte tala om mer ståtligt svepande maningar löper viss risk att punkteras vid konfrontationen med ovannämnda åttafaldiga förtiganden.

Fjellström har — för att nu övergå till den mer principiella frågan — funnit det förenligt med sina avsikter att undanta lilla Dakkan från

gamle Thorilds rekommendation att bedöma var sak efter sin art. Dakkan är en populärt hållen bildbok med syfte att ge information om sameslöjdens nuläge och tänkbara utveckling mot en antydd bakgrund av dess historia, men Fjellström behandlar den givetvis som vetenskaplig uppsats. Hon medger på ett ställe försiktigtvis att det rör sig om "ett läromedel" (o, underbara ord) — och tillämpar därmed samma taktik som ovan be-lysts, nämligen att göra ett enda klädsamt litet medgivande — men återgår strax till att be-handla den som seminarieuppsats. Jag nödgas därför helt kort ta läsarens uppmärksamhet i an-språk med följande klargörande: Under förstu-dierna till Dakkan hade förf. glädjen och nöjet att ösa ur ett stort antal källor alltifrån veten-skapliga avhandlingar över populäruppsatser och tidsningsartiklar till samtal med slöjdande samer. Förf. hade varken tid, ambition, kompetens, skyl-dighet eller ens lust att försöka tränga fram till några kunskapens urkällor. I den omfattande kunskapsmassa i ämnet, som flyter omkring i samtiden, gällde det snarast att sila eller skum-ma fram korrekt elementär information. I fråga om historiskt, konsthistoriskt, arkeologiskt, tek-niskt etc. material rör sig framställningen utesu-tande med välkänt basmaterial, ett commune bo-num, vad eljest?

Förf. ställdes självfallet inför problemet med källhänvisningar, och jag kan glädja Phebe Fjellström med att ett första textutkast var pepp-rat med dylika, vilket med förlov sagt gav ett inte bara kuriöst utan faktiskt löjligt intryck — som om det varit fråga om vetenskap. I samråd med mina kolleger vid bokens tillkomst slo-pades dessa hänvisningar, dessbättre. Att jag på ett par ställen tillgodogjort mig formuleringar från Fjell-ström och andra beror på att jag ville ge så kor-rekt information som möjligt, även om jag tidi-gare fått själva informationen från slöjdlärare el-ler slöjdande samer. Givetvis borde jag ha for-mulerat om meningarna, men det ändrar ju ing-enting i sak, även om en artikel av den typ, som Phebe Fjellström presterat därmed skulle ha omöjliggjorts. Jag känner mig i sammanhanget

snarast en smula rödd över Fjellströms förtröstan att man i den dagliga diskussionen om samiska mönster skulle känna till att det är hennes analys av benornamentik från 1952, som givit oss en del av våra kunskaper. Sanningen är ju den att denna kunskap numera tillhör oss alla, som är intresserade av ämnet — med öglekors, gotiska rosetter, floristik och geometri, betraktelsesätt och terminologi.

Det väsentliga i en recension av en populär-framställning som Dakkan borde vara om infor-mationen är korrekt eller inte och om den är väl presenterad eller inte. *Jag noterar att Phebe Fjellström inte påpekat ett enda sakfel.* Jag no-terar också med lätt överraskning att hon — när relevanta argument sinat — inte utan förtjusning funnit att pärmens baksidestext kallar författaren "vårt lands främste bedömare av slöjd och hant-verk", vilket ger henne anledning till ironisering över ur sitt sammanhang lösslitna citat etc. Efter detta är det däremot inte förvånande att hon polemiserar mot en fingerad, ännu inte utgiven bok.

Det mest remarkabla i Fjellströms recension är trots allt vad som ovan andragits att hon på hela fem spalters utrymme för läsaren lyckats förtiga det grundläggande förhållandet att Dakkan först och främst är en bildbok, till hela 60 % uppfylld av de yppersta fotografier, som hittills tagits av sameslöjd och inte minst av slöjdare i arbete. Nomadskoleinspektören Gösta Andersson och fo-tografen Pål-Nils Nilsson har här på ett ganska storartat sätt berättat i bild och den före dess-utom kommenterat i fullmatade bildtexter. Om detta det väsentligaste i den bok, som Rig:s re-daktion givit den sakkunniga förtroendet att an-mäla — sammanbiten tystnad.

Inledningsvis konstaterades att t. f. professorn Phebe Fjellströms recension av Dakkan inte var riktigt att lita på, vilket ovan styrkts. Så mycket hellre vill jag avslutningsvis ge henne erkännandet att hon med aldrig sviktande övertygelse recensio-nen igenom pläderat för uppfattningen att den bästa boken om samernas slöjd är Tuodje, förfat-tad av t. f. professor Phebe Fjellström.

Om stackars "lilla Dakkan" och omoralen

Replik

Av Phebe Fjellström

Parallelliteterna i min ovan omskrivna artikel (Rig 1972, s. 60—62) liksom påvisandet där av andra överensstämmelser torde tala för sig själva. Hård af Segerstads bok har utkommit på ett seriöst förlag, fem personer anges på titelsidan ha medverkat vid dess tillkomst, en generaldirektör har därtill skrivit förordet och till bokens skydd

åberopas lagen om upphovsrätt. Nu har i förf:s genmäle denna bok med sin respektingivande yttre skepnad gråtmilt och plötsligt blivit till "lilla Dakkan" och "en populärt hållen bildbok". Men styggningen till varg har heller inte ställt sina krav högre än så. Inte till någon notapparat, ack nej, endast till "en aldrig så blygsam litteraturlista".

ERIK HOFRÉN, HARALD HVARFNER, STEN RENTZOG, SUNE ZACHRISSON: *70-talets museum*. Samspel, kontakt, kommunikation. LTs förlag. Stockholm 1970. 133 s., ill. Pris ca kr 13: 35.

intentioner föräldrade. Den vill istället "anvisa en effektivare, billigare och mera realistisk väg att skapa ett modernt, samhällstillvänt museiväsen". De beslutande instanserna har all anledning att ta sikte på denna väg.

Redan några dagar efter att 1965 års musei- och utställningssakkunniga (MUS 65) haft sitt första sammanträde deklarerade de i ett avgivet remissyttrande att landsantikvarierna "bör skiljas från museerna". När samma sakkunniga nu i sitt äntligen avgivna delbetänkande Kulturminnesvård (SOU 1972:45) säger sig "förutsättningslöst velat pröva möjligheterna att bibehålla och förstärka den nuvarande [landsantikvarie] organisationen", ter sig detta redan med tanke på det förut sagda föga trovärdigt.

Att en anmälan i Rig av 70-talets museum fått dröja så länge har berott på rec:s förhoppning, att dess författare trots skedd avisering kanske ändock i onödan målat fan på väggen. Nu är han här i alla fall! MUS 65 föreslår alltså, att den nuvarande landsantikvarieorganisationen skall upphöra: landsantikvarierna skall skiljas från sina museer och bli avdelningstjänstemän på länsstyrelserna. 70-talets museum är i sin helhet en polemik mot en sådan utveckling. Boken finner att MUS 65 redan är akterseglad, dess

Och vilka skulle vara mer sakkunniga som vägvisare än bokens fyra författare! Samtliga har erfarenhet som landsantikvarier och museichefer, alla tillhör också en yngre generation som i sitt tänkande inte kan misstänkas vara fixerad genom upplevelsen av hur illa ställt det ekonomiskt var för de svenska landsortsmuseerna innan Sigurd Curman byggde upp den nuvarande landsantikvarieorganisationen. Deras bok utgöres heller inte av några byråkratiskt finslipade skrivbordsplaner. 70-talets museum är istället till sin huvuddel en konkret skildring av utvecklingen av den utåtriktade museiverksamheten inom fyra län under 1960-talets senare hälft, alltså efter den tid MUS 65 tillsattes. Det gäller Norrbottens, Västerbottens, Kopparbergs och Älvsborgs län. Målet har varit ett och detsamma, att föra ut museets verksamhet till varje enskild bygd. Detta har dock skett på växlande sätt och under olika organisatoriska former. Boken blir därför ingen enformig läsning och ger ingen likriktad information. Förhållandena inom de nämnda länen är å andra sidan inte heller så speciellt olika andra läns,

att inte här finns tillämpbara modeller för landet i dess helhet. Det har gällt att få in de små ortsmuseerna i samarbetet, att nå ut till kommuner, skolor, bibliotek, föreningar och institutioner av olika slag, att skaffa utställningslokaler och kontaktpersoner, att aktivera intresset kring olika bygders kulturminnesmärken. En liknande utveckling är på gång i många andra län. Kunskapsförmedlingen har liksom redan tidigare skett genom skrift och tal men nu först och främst och effektivast genom vandringsutställningar med tillhörande aktivitet. Härtill kommer tillfälliga utställningar i huvudmuseet. Arbetsinsatserna kan därvid inte mätas i antalet utställningar. Det går relativt bekvämt att göra utställningarna av nutida konst, de kulturhistoriska och samhällsorienterade utställningarna är såsom framhålles i redogörelsen för Västerbottens län betydligt mer arbetskrävande.

Med en svårfattbar tankegång har i direktiven för MUS 65 försöksverksamheten med utställningar på riksplanel sammankopplats med en utredning av museernas och kulturminnesvårdens organisation. En centraliserad produktion och distribution av utställningar är förvisso en rationell åtgärd men kan självfallet inte få den betydelse, att den i och för sig skulle motivera en nyorganisation av museerna. Detta påtalas också kraftigt i 70-talets museum, drastiskt säges här "att utställningen börjat bli det primära istället för den kunskap, som utställningen är avsedd att förmedla" (s. 14). Man har sammanblandat museum och medium! I redogörelsen för Älvsborgs län konstateras, att det visat sig, "att utställningar som skickas runt i landet helt färdiga är en orealistisk utgångspunkt för en modernisering av museernas arbete. Den upplevelse som utställningen syftar till att ge kräver i de flesta fall en lokal anpassning och ett lokalt material". Odiskutabel är bokens allmänna sats att "det är i föremålens förmåga att ge konkreta upplevelser, som särarten i museets utåtriktade verksamhet ligger" (s. 15).

I 70-talets museum diskuteras också för- och nackdelar med regionsmuseer, alltså sammanläggningen av flera läns museer till större enheter. Ekonomiskt sett kan ett större museum arbeta mer rationellt och genom en ökad personal skulle fler specialområden kunna bli företrädare (samma skäl som talar emot en klyvning av den nuvarande organisationen). Författarna finner

dock vid närmare granskning att tanken på museisammanslagningar är orealistisk. Landstingens ekonomiska stöd skulle inte te sig lika naturligt till ett regionsmuseum som till läns museet. Detta senare har också bättre möjligheter för närkontakter och att tillhandahålla det lokala material som skapar det främsta publikintresset och har det största undervisningsvärdet. En viktig synpunkt som framföres är att läns museet kan anlitas av andra kommuner i länet utan hinder av lokala prestigesympunkter: det är "vårt" museum. Ett skiljande av landsantikvarierna och läns museerna skulle försvaga kulturminnesvårdens ställning. Denna skulle inte få samma möjligheter som tidigare att informera genom utställningar och publikationer. Och det fastslås: "Detta är en mycket mer väsentlig del av den kulturminnesvårdande uppgiften än själva granskningsverksamheten" (s. 114). Men framförallt skulle genom en nyordning läns museets ställning som en central institution för hela länet komma att försvagas. Betydelsen av att så inte får ske framgår tillfullo av den nya verksamhet som är på gång i alla de fyra länen. Redogörelsen för Älvsborgs län slutar: "Inte minst framgår värdet av de nuvarande sammanhållna institutionerna av att det överhuvudtaget har varit möjligt att sätta igång verksamheten. Utan en landsantikvarie som chef för Vänersborgs museum hade det varit omöjligt att ena de skilda kommunala viljorna och skapa en gemensam, regional organisation. Med en kommunal museichef i Vänersborg hade det sannolikt inte blivit några uppbyggnader av den museala verksamheten i länet". Nej, ett kommunalägt museum skulle ju inte haft rätt att vidga sitt arbete utöver den eller de kommuner som finansierade dess verksamhet.

Den 1953 tillsatta landsantikvarieutredningen följde i hela sitt betänkande snävt och ensidigt uppfattningen att man skulle skilja mellan vad man kallade statliga och icke statliga uppgifter. I ett yttrande som rec. hade tillfälle att formulera framhölls härom bl. a. att "det räcker föga att mäta det statliga intressets spännvidd enbart med det fiskaliska behovet av lagars, förordningars och instruktioners efterlevande. Det finns ur allmän synpunkt många andra lika väsentliga och till sin art mera positiva uppgifter för landsantikvarierna och deras huvudmän. Att vårda, vetenskapligt bearbeta och sprida kunskap om de lösa fynden kan ur statens synpunkt vara lika

angelägna, i vissa fall ännu angelägnare arbetsuppgifter än t. ex. vården av ett redan undersökt fornminne". (Meddelanden från Folklivsarkivet 15, 1954). Ett argument för det nu aktuella förslaget att skilja landsantikvarierna från länsmuseumerna har varit samma tankegång, att vissa arbetsoppgifter skall vara att betrakta som statliga. 70-talets museum konstaterar kort och gott att de "statliga uppgifterna" är "ett begrepp utan fäste i verkligheten". Länsmuseumets verksamhet är odelbart: "Målsättningen för det kulturhistoriska länsmuseumet är densamma som för den yttre kulturminnesvården. Sakligt sett är det ingen skillnad i att besöka en kulturhistorisk sevärdhet eller en utställning på museet, inte heller mellan att vårda kulturminnet eller museumets föremålsamlingar. Själva arbetsformerna understryker hur oskiljaktiga verksamhetsgrenarna är" (s. 119 f.).

Sigrid Svensson

AGNES GEIJER: *Ur textilkonstens historia*. CWK Gleerup. Lund 1972. 359 s., ill. + 95 pl. i svart-vitt + 4 färgpl.

Vitenskapelige publikasjoner om eldre tiders tekstiler er vanligvis regionale primærundersøkelser eller de gjelder visse enhetlige tekstilgrupper, samlede funn o. l. Forfatterne har gjerne vært kunsthistorikere som har lagt hovedvekten på mønstre og motiver. Det er en sjelden og merkelig begivenhet at en aktiv forsker som gjennom et langt liv har arbeidet innenfor sitt spesialområde, gir seg tid til å skrive en stor sammenfattende oversikt med internasjonale perspektiver og en forening av tekniske såvel som historiske og kunsthistoriske siktepunkter. Titelen sier at boken ikke pretenderer å være en verdens tekstilhistorie. Forf. sier likevel klart at hun ønsker å belyse tekstilkunstens globale utvikling. Hennes hovedemne er vevekunsten, den viktigste av de tekstile teknikkene.

Hun begynner med en grundig gjennomgåelse og klassifikasjon av det som for henne har vært det fruktbare utgangspunkt for forskningen, det tekniske grunnlaget: råstoff, veveredskap, vevteknikker og vevnadstyper. Disse fire første kapitlene, forsynt med skjematisk tegninger, henvises det senere til gjennom hele boken. Det gjør

det lett for leseren å finne tilbake der hvor han måtte være i tvil om hvor en vevnad teknisk hører hjemme.

Derneft følger tre kapitler som forf. karakteriserer som forsøk på å sette de beskrevne tekniker inn i en utviklingssammenheng og knytte dem til sannsynlige historiske perioder. Hun begynner da med det glatte umönstrerte tøy og de forskjellige — nå kjente—redskapene det er blitt fremstilt på under ulike himmelstrøk. Så kommer hun inn på utførelsen av forskjellige typer av vevmønstre. En mønstring som gjøres direkte under selve vevingen, monotype kaller hun slike mønstre, stilles opp mot en som blir gjort ved en slags mekanisk anordning alt ved vevens oppsetning og innredning. Denne siste kan gjøres av andre enn veveren. Orientens og den vestlige verdens vevteknikk og vevnader blir stillet opp mot hverandre, og forskjellige hypoteser diskutert.

Kapitlene 8—17 gir historiske fremstillinger av avgrensede emner, som Sidenkonsten i Asien, i Europa, i Norden, Linnedamask og dräll, Textilhandel med Orienten osv. To korte kapitler berører andre teknikker enn veving. Utvalget av disse emnene er helt personlig, selvfølgelig preget av hva som er vesentlig i tekstilhistorien, men også av forf.'s egne forskningsområder. Det betyr at leseren i mange tilfeller får del i selve problemdiskusjonen og får følge forskerens resonneringer i en livfull og spennende fremstilling.

I de to siste kapitlene føres man inn i tekstilforskningens historie. Forf. forteller dels om hvorledes og hvorfor tekstiler har overlevd i århundrer og årtusener under visse gunstige forhold, og om bestrebelsene hos vår tids "textilvårdere" i museene for å hindre at de går tillgrunne. Dels gir hun en kritisk vurdering av viktige eldre og yngre verker og deres forfattere. Til slutt drøfter hun visse metodespørsmål.

Boken er så innholdsrik og omfattende at en bare kan komme nærmere inn på noen enkelte sider av den. Noen data om forfatterens bakgrunn kan bidra til å plassere boken. Agnes Geijers utgangspunkt er både tekstilteknisk og akademisk — kunsthistorisk — skoloring. Denne sjeldne kombinasjonen, (jeg kjenner den bare fra Norden), har preget hele hennes forskning. Hennes mangeårige arbeidsplass som leder av Riksantikvarieämbetets konserveringsatelier har gitt henne den

best tenkelige mulighet til å undersøke et variert og mangfoldig tekstilmateriale, fra innsiden så å si. Iakttagelser av små detaljer, jarer, begynnelses- eller avslutningskanter, vevefeil, lapping, sømmer osv., har gitt uvurderlig innblikk i materialbruk og tøyes konstruksjon.

Bedre enn noen annen kjenner Agnes Geijer de nordiske lands tekstiler og tekstiltradisjon, og gjennom omfattende reiser og studieopphold i utlandet har hun et førstehånds kjennskap også til internasjonalt tekstilmateriale.

Produkter, redskaper og teknikk belyser hverandre gjensidig i boken. I den tekniske delen peker forf. på sammenheng mellom tekstilt råstoff og redskap, og sikkert har hun rett i at de forskjellige hovedtyper av vevstoler man kjenner i verden — det er ikke mange, forf. regner med 7 — opprinnelig hører sammen med bestemte råstoffer og klimatiske forhold. Den kinesiske horisontale vevstolen med opphöyet sete og trøer er et spinkelt silkeredskap som undergår forandringer og forgroving på sin vandring vestover, der den blir tatt i bruk til ull og lin. Den vertikale veven med to bommer, gobelinveven som den også kalles, er en vevstol beregnet på at innslag i farget ullgarn skal dekke varpet. Oppstadveven med vevtyngder som holder varpet utspent, som vi kjenner særlig godt fra Nordens forhistorie og frem til vår egen tid, regner hun for å være en ullvevstol. De eldste sporene etter den fører også til fårets opprinnelige hjemtrakter i Asia. Ved slike synspunkter får redskapene et "urhjem" der hvor råstoffene hører hjemme.

Ull og lin var de viktigste råstoffene i Norden. Men det er den blanke glinsende silken som har vært ledende både som materiale for nyskaping i mønsterkomposisjon og for tekniske forbedringer når det gjaldt fremstilling av mønstrene. Utviklingen her fikk betydning for hele tekstilkunstens historie.

Det er stadig mange uløste gåter i forbindelse med vevredskapene og deres tekniske utviklings-trinn. Saken er at man ikke kjenner de vevstolene og de mekanismer som bruktes til å frembringe tidlige mønstrete kinesiske silker f.eks. eller de bysantinske keiserlige verksteders produkter. Verken redskapene selv, eller beskrivelser eller detaljerte bilder er bevart. Til dels var hele silkevevingen hemmeligholdt som høyt spesialisert

håndverk, hvis produkter var forbeholdt herskeren. Tidspunktet for vevstolens utvikling i retning av det vi kjenner som den høyest mekaniserte håndvevstolen, med dragrustning, er stadig under diskusjon. Forf. deler de synspunkter som har gjort seg gjeldende i senere år og som går ut på at manuelle hjelpemidler — stenger og kjepper f.eks., beveget av menneskelige hjelpere — snarere enn mekaniske innretninger, ble brukt ved veving av de eldste kompliserte silkene. Hun går i boken nöyere inn på de tekniske prinsipper som er fulgt ved mønstergjentagelse i bestemte vevnader, og hun har åpenbart rett i sin skepsis når det gjelder utan videre å slutte fra produktene til bestemte mekaniske anordninger. Ennå eksisterende mønsterveving med enkle redskap har vist hvor mange muligheter det fins uten dragrustning.

Virkelig mekanisk gjentagelse i mønstergjentagelse menes å være oppfunnet i Iran i 200-årene e Kr. f., etter den franske forsker Pfisters mening. — I kap. 7 blir leseren tatt med til de viktigste tekstile nyskappingsområder, fra Kina til Iran og senere til Italias og Frankrikes silkeveverier.

Den silkeproduksjonen Danmark og Sverige satte igang er mindre kjent, og man leser med interesse om de forsøkene som ble gjort heroppe fra 1600-årene og fremover, hjulpet frem av kongehusene. Til og med silkeavl ble forsøkt. Men disse silkemanufakturene kom til å spille liten rolle for mønsterutviklingen i den tradisjonelle husfliden. Det var gamle sassanidiske motiver, dyr innskrevet i runde rammer, livstre, motstilte fugler osv., som ad ennå ukjente veger befruktet mønsterskatten i folkelig veving både i Sverige og Norge, så sent som i 17- og 1800-årene. Forf. har alt i et tidligere arbeid påvist hvorledes grovere materiale og annen teknikk endrer tegningen slik at sirkler blir åttekanter og figurene blir geometrisert. Dette er ikke noe særskilt for Nordens folkekunst, men for folkekunsten i Orienten selv. Slike paralleller mellom nordisk og fremmed kan en ofte finne i boken.

Båndveving har fått et eget lite kapittel. Bånd spilte en rolle i eldre tid som vi har vanskelig for å forestille oss idag, men har hittil vært lite påaktet i litteraturen. De ble laget med og uten redskap, og det stilles her sammen en fasci-

nerende samling av teknikker og mønstre, med eksempler fra arkeologiske funn i Norden, middelalderske kirkelige tekstiler i gull og silke i Europa, og endelig ullbånd som ennå lever i folkelig tradisjon i Norden. Forf. er kommet i skade for å innlemme den gamle redskapsløse islandske fotvevingen blant vevmetoder der foten tramper skill. I den islandske fotvevingen, som kanskje også har vært anvendt ellers i Norden, holder foten det "naturlige" skillet i varphespelen. Dennes annen ende er ikke festet i beltet, men holdes i venstre hånd. Det hovlete (solvade) skillet beveges med høyre hånd.

Blant båndteknikkene skiller forf. mellom bånd som er vevet og slike som er utført uten redskap eller uten vanlig skilddannelse ved hjelp av hovler (solv). Disse siste kaller hun primitive (s. 82). For en etnolog er det et uheldig ord i de fleste sammenhenger fordi det er ladet og gir forestillinger om noe enkelt og grovt. Jeg foretrekker det ordet hun bruker senere, (s. 252 i kap. *Textilkonstens gränsområder*) om de samme teknikker nemlig primære. De teknikkene det gjelder er jo langt fra enkle eller grove, selv om de er urgamle. Det gjelder f. eks. brikkevev. — En stusser kanskje litt ved at sprang er tatt med under båndteknikker. Enkle sprangete pinnebånd er velkjent, men viktigere er vel de brede mønstrete stykkene. Og de eldste eks. på sprang, som forf. også nevner, er mønstrete klesplagg, den danske bronsealderluen fra Skrydstrup, ermet eller strömpen fra sen norsk romertid (Tegle). Også fra nyere tid er det sprangete hetter (Siebenbürgen) og brede praktskjerf (Polen). Men det skal innrømmes at teknikken er vanskelig å innordne i gjengse kategorier.

Gjennom hele boken blir nordisk materiale trukket inn når teknikker eller utvikling heroppe kan kaste lys over foreteelser andre steder, som i avsnittet om Nordens rya och Orientens matta. Flere hele kapitler er også viet Norden, ett av dem gir en sammenhengende fremstilling av tekstilhistorien i dette området, som rimelig er i et nordisk arbeide. — For første gang har Norden her fått sin plass i en større tekstilhistorisk sammenheng. Det er også fortjent. Dels er det her bevart store mengder av tekstiler fra forhistorisk tid og middelalder, mønstergyldig undersøkt og publisert bl. a. av Agnes Geijer. Dels har meget gamle teknikker som forlenget er forsvunnet i det tid-

lig industrialiserte Europa, levet videre i folkelig husflid heroppe frem til vår egen tid. Det er også bevart tekstile skatter av utenlandsk opprinnelse fra middelalderen og senere, særlig i Sverige. De kan være vevet i Kina, Tyrkiet, Persia osv., foruten i europeiske sentra. Man tror nesten ikke sine egne öyne når man leser at bare til de russiske faner som under Karl 12. ble tatt som krigsbytte og nå befinner seg i Sverige, er det etter en löselig beregning gått med ca. 14 tusen meter kinesisk damask, foruten noen tusen meter umönstret tynn silke. Fra Italia fins det i Sverige flere eksempler på kostbare senmiddelalderske silker enn det er bevart i det land der de er fremstilt. En del av disse tekstilene kan dateres nöyaktig. Her kan Agnes Geijer öse av sine egne studier. I mange forskjellige vitenskapelige publikasjoner, böker og avhandlinger, har hun gjort disse tekstilene kjent for europeisk forskning.

Boken er beregnet som håndbok i kunst- og tekstilhistorie for studerende ved universitet og faghöskoler (kunsthistorie, etnologi, arkeologi), for den aktive vever og den interesserte legmann. Det må være hensyn til sistnevnte kategori som er årsaken til at det ikke er noter. Anmelderen deler ikke forlagets engstelse for at et vanlig noteapparat bak i boken ville skremme eventuelle kjøpere. Forf. synes imidlertid å ha funnet et lykkelig kompromiss med de 17 tett-trykte sider "Källor och kommentarer" (KK). Her diskuteres kontroversielle spørsmål og det vises til viktige kilder. Litt pussig er det unektelig at det ikke henvises til KK fra teksten, man må selv stadig slå etter for å se om det skulle finnes kommentar. Boken er ellers meget velutstyrt med sidehenvisninger i teksten og i marginen til steder der tekniske termer er definert, til mønstertyper og plansjer. Den har også fyldig litteraturfortegnelse og billedliste. Registret kunne ha vært bedre.

Illustrasjonene fortjener stor anerkjennelse. De skjematisk-tegningene i teksten er velvalgt og velplassert. De letter i høy grad tilegnelsen av de tekniske avsnittene og gir utmerkete mønsterillustrasjoner. Utvalget av plansjer er fremragende og viser forf.'s fortrolighet med sitt verdensomspennende materiale. En möter ikke gamle travere fra kjente oversiktsverker, men et personlig utvalg av tekstiler som hun kjenner fra sine egne studier. At en hel del er hentet fra svensk

og nordisk eie, er ved siden av å være saklig begrunnet også av særlig interesse for bokens nordiske lesere. Kvaliteten i plansjene er vekslende, iallfall i anmelderens eksemplar er det en del som er grå og flate, skjönt originalfotografiene må ha vært gode.

Man får ved siden av svenske tekniske termer ofte også engelska, tyske, franske osv. Og til nytte og glede for lesere i Norge er det tatt med norske termer på folkelige teknikker, der hvor de også er brukt i dette landet. Noe språkblanding er det blitt i omgang med nabolandenes så nærbeslektede, men likevel avvikende ordformer, bokstaver og aksenter. Men det er helt uvesentlig sammenliknet med at boken er kommet på et nordisk språk, og derved gjort tilgjengelig for både fagfolk og de mange tekstilinteresserte amatører og aktive vevere i de nordiske land. Agnes Geijer har med sin forskning bidratt til å kaste nytt lys over viktige områder innenfor såvel nordisk som europeisk og orientalsk tekstilkunst. I denne boken gir hun leseren del i sine erfaringer og i det overblikk som over 50 års arbeid i faget har gitt henne. Det fins ingen tilsvarende tekstilhistorie på noe språk og ingen annen tekstilforsker kunne ha skrevet en slik bok.

Marta Hoffmann

NILS-ARVID BRINGÉUS (utg.): *Arbete och redskap*. Materiell folkkultur på svensk landsbygd före industrialismen. Gleerups. Lund 1971. 398 s, ill. Pris inb ca kr 44: 75.

Tillgången på handböcker för kursläsning i svensk folklivsforskning är sparsam. Sigurd Erixon gav 1938 ut Svenskt folkliv såsom handledning, vilken dock huvudsakligen kom att beröra den sociala organisationen jämte några kapitler om husforskning, kartläggningsmetodik m. m. Bredare upplagd var ju den ungefär samtidigt utkommande Svensk bondekultur av Gösta Berg och Sigfrid Svensson, nyss utgiven i en tredje, reviderad upplaga 1971. Atlas över svensk folkkultur 1957 ger ju onekligen en översikt men av rätt speciell karaktär, medan Sigfrid Svenssons Introduktion till folklivsforskningen från 1966 (ny uppl. 1969) främst är en lärobok i metodik. 1961 utkom

Schwedische Volkskunde, som däremot är en omfattande handbok, men då den är skriven på ett för en yngre generation tydligen omöjligt språk är en ny lärobok på svenska redan av detta skäl motiverad. Inga besvärande hänvisningar vare sig till tysk eller fransk litteratur finns heller i den nya av Nils-Arvid Bringéus utgivna *Arbete och redskap*. Men skämt åsido, varje ny översikt inom ämnet bör hälsas välkommen, och inte minst när den fått den koncentrerade och konkreta utformning, som här blivit fallet.

Boken är på ett medvetnare sätt än de övriga nämnda anpassad till de universitetsstuderandes och kandidatkursens fordringar. I inledningen betonar utgivaren vidare bokens begränsning till Sverige under det förindustriella skedet och därmed till allmogen, dess näringsliv och materiella kultur.

Början göres med en fin översikt över den inhemska forskningens utveckling med betoning av de skilda synpunkter på ämnet som rönt huvudintresset genom åren. Därefter följer kapitler av olika specialister om jordbruk och boskapsskötsel, jakt och fiske, byggnadsskick, heminredning och folkkonst, transportdon till lands och till sjöss, etc. Varje kapitel är väl illustrerat inte blott med foton utan i regel också med klargörande ritningar och skisser över typer och konstruktioner, vilket ju gör framställningen än mer konkret. Där till kommer en utförlig litteraturförteckning.

Inte ens i en facktidskrift som *Rig* kan en kort anmälan behandla detaljer i framställningen av det mångsidiga stoffet det här gäller. De kapitler, som berör ämnesområden med vilka anmälaren råkat syssla, närmast bostads- och byggnadsskick, synas vara föredömliga i sin koncentration till väsentliga fakta och problem. Några smärre sakfel, någon oklarhet kan kanske påpekas men ändrar ej huvudintrycket av gedigen kunskap och förmåga till översiktlig redogörelse. Av allt att döma gäller detta boken som helhet.

Men då det här är fråga om en lärobok på universitetsstadiet kan det vara skäl att också höra dem som använt den som sådan. Då visar det sig att intrycket är något mindre positivt. Man framhåller bl a att boken är så välmatad att man ej riktigt orkar smälta den, när man börjar sina studier utan nämnvärda förkunskaper i ämnet. Varje stycke, varje mening är i sig själv en sammanfattning, och där ges ej plats till strösläsning och egna anteckningar om huvudpunkter.

Man har med andra ord i stället för en fyllig och närande buljong fått en buljongtärning, vilket naturligtvis kan ha sina sidor. Termer och uppgifter kan förekomma utan egentlig förklaring eller en sådan först i ett senare avsnitt (t ex förkök s 246, begripligt först på s 265), och vissa bilder korrespondera ej med texten m m. Vad som för en äldre fackkunnig ter sig som en utmärkt sammanfattning kan sålunda för den oförberedde studenten bli svårfattbart. I det avseendet anser man att t ex Svensk bondekultur såsom lärobok är betydligt lättillgängligare, och det förefaller riktigt. Nu är ju emellertid ingen skada skedd, båda arbetena stå på kursplanen tillsammans med andra mer fylliga framställningar av olika områden. Om sålunda inte som första bok men efter läsning av kursens huvuddel torde den nya boken vara mycket nyttig.

Gösta von Schoultz

ANNA BIRGITTA ROTH (utg.): *Folkdikt och folktro*. Gleerups. Lund 1971. 295 s, ill. Pris ca kr 43: —.

Forskardocent Anna Birgitta Rooth har i ovan nämnda arbete samlat femton folkloristiska uppsatser av skilda författare. Boken har disponerats i två balanserade delar, varvid folkdiktningen givits de åtta första artiklarna och folktron de resterande sju. Flera av uppsatserna tillhör de mest grundläggande och nödvändiga vid ett initialstudium av svensk och nordisk folklore och har länge varit ytterst svåråtkomliga utanför de större biblioteken. Redan i sin inledning påpekar utgivaren att speciellt folktroavsnittet måste anses starkt underdimensionerat och att betydande forskningsområden och aspekter har måst lämnas obeaktade. Eftersom volymens primära målsättning varit att ge de studerande en folkloristisk baskunskap har nyare forskningsresultat ofta måst lämnas åsido.

Bokens första avdelning inleds icke utan anledning med Dag Strömbäcks uppsats från 1945 om Bröderna Grimm och folkminnesforskningens vetenskapliga grundläggning. Trots att bröderna Grimm hade sin grundsyn förankrad i den tyska nyromantiken, framstår deras historisk-filologiska metod, manifesterad i Jacob Grimms programför-

klaring av den 22 januari 1811, som en vetenskaplig vändpunkt. Strömbäck ger i sin uppsats bakgrunden till denna nya syn, som framför allt accentuerade krav på en korrekt textredovisning av folktraditionen.

I Folkminnesforskningen som vetenskapsgren, som tidigare publicerats 1962, presenterar Jouko Hautala definitionsproblematiken kring termen folklore. Han undersöker härvid begreppet folk och begreppet lore helt separat och redogör för deras betydelser inom skilda skolor och vid olika tidpunkter. Den forskare, som i Sverige främst företrätt tanken på en tydlig avgränsning mellan studiet av materiell och andlig folkkultur är Carl Wilhelm von Sydow. Som Hautala påpekar ligger emellertid inte skiljepunkten i materialet i sig, utan i vad forskaren söker i detta material. Eftersom ju stommen till alla kulturella uttryck baseras på andlig aktivitet av något slag, föreslår författaren termen folkkulturforskning såsom innefattande utforskningen av såväl andlig som materiell kultur.

C W von Sydows nu smått klassiska båda uppsatser Om folksagorna (1931) och Om folkets sägner (1931) har i och med detta nytryck befriats från sin svåråtkomlighet. von Sydows arbeten mot en definition av sagans kontra sägnens väsen samt den inbördes uppdelningen av genrer i olika grupper, vilket han sedan vidareutvecklade i Prosa-folkdiktningens kategorier (1934), har spelat och spelar fortfarande en betydande roll vid klassificeringen av folklig diktning.

Det norröna bidraget består av Dag Strömbäcks uppsats Författarskap och tradition i den isländska ättesagan (1943). Strömbäck går här i skarp polemik med ett av Paul Rubow framlagt påstående att ättesagan tillhörde romanlitteraturen och hade erhållit sitt incitament ifrån Frankrike i och med översättningen av Tristan och Isolde till forn norska år 1226. Strömbäck berör även problemet med författarens kontra traditionens roll för sagornas utformning. Endast en djuggående filologisk och folkloristisk analys av varje saga kan, såsom han påpekar, ge ett tillfredsställande svar på detta. Bland folkdiktsuppsatserna ingår dessutom Jan-Öjvind Swahns Jason och Medea i Kråksmåla (1959), som illuminerar problematiken kring litterär eller muntlig tradition i folksagan samt John Granlunds sägenundersökning Göra två lika långa (1961).

Volymens andra hälft inleds med en uppsats av

Carl-Martin Edsman som kort och koncist benämns Folktro (1961). Edsman ger här en översikt av den svenska forskningen samt de för denna mest relevanta problemställningarna. Delens intressantaste bidrag lämnas annars av Albert N:son Eskeröds uppsats Intressedominans och folktradition (1936) samt Lauri Honkos Memorat och folkτροφorskning (1964). I focus för båda uppsatserna står analysen av de yttre och inre stimuli, som via associativ verkan hos människan resulterar i supranormala upplevelser och föreställningar. Med utgångspunkt från Frazers *The Golden Bough* och via bland andra Cassirer och Bartlett skisserar Eskeröd användandet av den psykologiska aspekten vid studiet av folktraditionen. Den svenska forskare, som främst företrätt denna riktning, var von Sydow, som föreslog termerna fantasi-, intresse- och emotionalassociation som benämning på de genom likhet eller beröring associativt frammanade slutsatserna.

Enligt Eskeröd är emotionalmedvetandet i så stor utsträckning redan fixerat eller i varje fall begränsat, att den faktiskt intellektuella förmågan förpassas ur spel och därmed även den associativa flexibiliteten. Grundmotivationen för olika kombinationer i medvetandet är i stället de individuella eller kollektiva intressedominanter, som deciderar verkan av nya intryck. Dominanterna attraheras i ett agrart samhälle i väsentligaste mån till års- och livsrytm och är dessutom påverkade genom individernas naturliga hemmahörighet i ålderskategorier. Genom sin förankring i de för människan mest angelägna intressena, blir dominanterna av vital betydelse för traditionsskapande och traditionsstabilitet.

När Lauri Honko i sin uppsats analyserar supranormala upplevelser hos individen, gör han detta huvudsakligen utifrån en bestämd traditionsgenre, nämligen memoratet. Memorat är enligt von Sydow berättelser grundade på rent personliga upplevelser och är, vilket Honko påpekar, av primär vikt vid användandet av funktionalistisk metod, eftersom det exponerar de situationer, då en supranormal tradition aktualiseras och omedelbart påverkar beteendet. Forskarens uppgift blir att söka fastställa memoratets autencitet. Ofta har en insamlare underlåtit att beakta differensen mellan individuellt memorat och kollektiv tradition. Den största svårigheten uppstår härvid i den mängd övergångsformer, som till exempel föreligger i ett memorats förskjutning och successiva

stereotypisering i en sägen. Den senare har för studiet av folktraditionen oftast sekundär betydelse. De frågor som blir av avgörande vikt för memoratens vidkommande är var, när och varför supranormala upplevelser uppkommer och hur människorna därvid reagerar och handlar. I detta syfte skisserar Honko ett analyschema för utredande av de samverkande faktorer, som resulterar i supranormala upplevelser (s 196 f). I denna del av boken ingår också von Sydows uppsats *Det ovanligas betydelse i tro och sed* (1926), vilken kan ses som en föregångare till de av Eskeröd och Honko utvecklade analyserna.

Det kyrkliga inflytandet på den folkliga tron behandlas av Gunnar Granberg i uppsatsen *Kyrkan och folktron* (1948), som i en komprimerad form ger en utmärkt vägledning. I *Magisk diktteknik* (1967) analyserar Bengt af Klintberg tre olika formtyper utifrån svenskt och norskt material och i *Folklig spådomskonst* (1968) ger Carl-Herman Tillhagen en översikt av den folkliga mantiken.

Sammanfattningsvis bör framhållas att utgivaren ställt ett representativt utbud av förut svåråtkomlig och ofta icke översatt litteratur till de studerandes förfogande. Ett speciellt omnämnande bör ges den förtjänstfulla bibliografin, som uppstår referenser till viktigare folkloristiska arbeten i form av såväl handböcker och uppslagsverk som olika specialundersökningar.

Per Peterson

LILY WEISER-AALL: *Svangerskap og fødsel i nyere norsk tradisjon*. En kildekritisk studie. Deutsches Ref. Småskrifter fra Norsk Etnologisk Granskning. 6—7. Norsk Folkemuseum. Oslo 1968. 303 s.

Norsk Folkemuseum hedrade sin mångåriga vetenskapliga medarbetare, dr. philos. Lily Weiser-Aall, på hennes 70-årsdag genom att ge ut hennes stora arbete *Svangerskap og fødsel i nyere norsk tradisjon*. Arbetet bygger på material från de norska folkminnesarkiven, i stor utsträckning insamlat genom av förf. själv sammanställda frågelistor. Materialet är jämfört med stoff från alla större nordiska arkiv samt dessutom med mel-

laneuropeiskt material, samlat under vidsträckt resor. En 20-sidig litteraturförteckning visar, att förf. behandlat sitt ämne med stor omsikt och grundlighet.

Arbetet består av två delar. I den första behandlar hon själva havandeskapet och de olika faror som enligt folktron hotade den blivande modern och hennes barn: de övernaturliga kunde vålla skada eller rent av stjåla fostret; blotta åsynen av mannens arbetsverktyg kunde vara ödesdigert för det väntade barnet; björnen var särskilt farlig för havande kvinnor; skildes icke vedklamparna från varandra ordentligt vid vedhuggningen, blev förlossningen svår; den havande fick icke befatta sig med mannens redskap, särskilt då yxan, huggkubben och vagnen; hemmet bjöd på farliga ställen, t. ex. dörrtröskeln och fönstret o. s. v. Största risken löpte kanske barnet ändock genom att modern "försåg sig", en föreställning med vidsträckt internationell spridning och med stor aktualitet även i den svenska folktron. Den havande måste av rädsla för att förse sig iakttaga en mängd föreskrifter: att icke bli skrämmd, icke se fula saker, icke äcklas av dålig lukt, icke se vissa djur (hare, orm, fisk, groda, vissa fåglar och rovdjur) m. m. Om icke modern var försiktig i dessa stycken, kunde barnet få olika lyten eller misspdydande födelsemärken.

Andra delen behandlar födelsen, och dess kapitelrubriker är: Selve fødselen, Etter fødselen, Etterbyrd och Seiershue. I dessa lämnar dr Weiser-Aall en klar och uttömmande redogörelse för norsk folktradition med ständiga paralleller till nordisk och europeisk folktro i övrigt. Grundliga kommentarer och en utförlig notapparat gör presentationen av både material och forskningsresultat överskådliga och klargörande. Utmärkta register ger boken ökat värde och en 28 s. stark Zusammenfassung låter bokens resultat bli tillgängliga för internationell vetenskap, vilket den i allra högsta grad förtjänar. Efter tillkomsten av Lily Weiser-Aalls arbete förfogar tre av Nordens länder nu över undersökningar över de folkliga föreställningarna rörande havandeskap och barns börd, förutom Norge även Finland (J. Burjam, Den skandinaviska folktron om barnet, Helsingfors 1917 och E. Pelkonen, Über volkstümliche Geburtshilfe in Finland, Helsinki 1931) och Danmark (J. S. Möller, Moder og Barn i dansk Folkeoverlevering, Köpenhamn 1940). Endast Sverige saknar ett större arbete över detta viktiga om-

råde i trots av att ett synnerligen rikt material föreligger i våra folkminnesarkiv.

Lily Weiser-Aall har strikt begränsat sitt ämne till havandeskapet och födelsen. Jag skulle dock gärna ha sett, att förf. tagit upp ytterligare några frågor, som är relevanta i sammanhanget, t. ex. allmogens inställning till frågan om barnantalet, till bestämmandet av könet, till antikonceptionella medel, till fosterfördrivning, till läggande på lönn m. fl. Det finns dock en hel del material rörande detta i arkiven, och en undersökning av dessa förhållanden liksom av folktron rörande potens och impotens, kärleksmagi, tvillingfödelse m. m., företagen innan traditionerna helt har förbleknat, skulle nog ge ytterligare rikt stoff.

Carl-Herman Tillhagen

GUNNAR REDELIUS: *Fotogrammetri. Metoder och möjligheter inom byggnadsvården*. Skrifter utg. av Riksantikvarieämbetets byggnadsminnesavdelning 4. Stockholm 1972. 35 s., ill.

Redan långs före Erik Dahlbergs tid har man försökt avbilda byggnader och andra resultat av mänsklig verksamhet. Målsättningen har varierat, men i allmänhet syftat till att använda bilden i forskningens tjänst. Detta innebär naturligtvis att bilden måste vara så rättvisande som möjligt. Man kan i varje enskilt fall diskutera hur detaljrik den behöver vara, men kvar står alltid ett absolut krav på måttnoggrannhet. Detta har tidigare inneburit att fältarbetet, uppmätningen, *måste* göras mycket noggrant och följaktligen bliva tidsödande.

I de fall, då man för det aktuella forskningsarbetet icke ansåg sig behöva stor detaljrikedom i t. ex. en fasadritning, och därför i densamma utelämnade dessa detaljer, var och förblev denna uppmätning och fasadritning oanvändbar för andra projekt vilka krävde detaljerna ifråga.

Fotogrammetrin har här öppnat helt nya möjligheter. Tekniken innebär att mätningen utföres i fotografiska bilder, framställda under exakt kända betingelser. Detta medför bl. a. att man kan arkivera det exakta utseendet hos ett monument, som senare förändras eller förstöres, för att "i efterhand" utföra mätningarna, och det innebär

också, att en på en viss mätning baserad planritning eller fasadritning i efterhand lätt kan kontrolleras och kompletteras.

Vid fotogrammetriska mätningar användes numera stereobilder, tagna med en kamera där objektivet felteckning, kamerans brännvidd och läget av bildens optiska centrum, huvudpunkten, är bekanta. Med kännedom om dessa kan man rekonstruera det strålknippe som skapat bilden på plåten. Om man rekonstruerar bildparets läge i fotograferingsögonblicket, d. v. s. om man känner längd och vinkelkonstanter för kamerornas baslinje, kan man "rekonstruera" objektet genom att "vända strålgången". Där de båda strålknippena från bilderna skär varandra finnes objektet. I den projicerade bilden, d. v. s. på det rekonstruerade objektet, utföres sedan mätningen.

En kort översikt av tekniken, dess historik, några utländska och svenska exempel på dess användning i byggnadsvårdens tjänst samt några möjligheter för dess användning inom svensk byggnadsvård presenteras i *Fotogrammetri, Metoder och möjligheter inom byggnadsvården*, av Gunnar Redelius, en skrift som härmed varmt rekommenderas till studium icke bara av byggnadsforskare utan även av konsthistoriker och arkeologer.

Lika lätt som fotogrammetrisk teknik låter sig användas för dokumentering och uppmätning av byggnadsminnesmärken kan den tillämpas på föremål och terrängavsnitt, på triumfkrusifix och fibulor, på kyrkoruiner och gravfält.

Gad Rausing

KORTA BOKNOTISER

Sydsvenska medicinhistoriska sällskapets årskrift 1971. Utg.: BIRGER I. LINDSKOG. Lund 1971. 224 s., ill.

STEN SIMONSSON: *En krönika om brygd*. Prippbryggerierna AB. Stockholm 1971. 87 s., ill.

Det mycket livaktiga Sydsvenska medicinhistoriska sällskapet har sedan flera år tillbaka årligen utgivit en värdefull publikation, innehållande originalbidrag inom verksamhetsområdet. Den senast utkomna synes innebära ytterligare ett steg framåt.

Ur det rika innehållet kan här mera som exempel anföras en uppsats av en av sällskapets gästföreläsare Jacquelin Brossolet, *Reflections of the Plague in Art* och Bengt Lundströms redogörelse för Pesten i Stockholm 1710. Vidare Yngve Löwegrens publicering, med kommentarer, av medicinprofessorn Michael Kolmodin Löwegrens innehållsrika minnesanteckningar.

Ungefär halva skriften upptages av referat och diskussionsinlägg vid Det tredje Nordiska Medicinhistoriska Mötet i Lund 1971. En del av förhandlingarna hade koncentrerats kring ämnena Patienten och Läkaren genom tiderna, respektive Medicinhistoria eller medicin i historien. Rörande sistnämnda ämne uttalade sig vid mötet även flera representanter för historisk och lärdomshistorisk forskning (Sten Carlsson, Sten Lindroth, Jerker Rosén, Henrik Sandblad m. fl.). Bland de fria föredragen fångas en lekman inte minst av David Ingvars informativa redogörelse för Lenins sjukdom och död.

G. B.

Den framstående kännaren av äldre bryggeriteknik, sådan den tillämpades i vårt land, förre disponenten Sten Simonsson, har till tjänst för besökarna i det av honom grundade bryggerimuseet i Stockholm sammanställt denna även i sin typografiska utformning mycket tilltalande "krönika". Den ger i koncentrerad form en synnerligen klagörande och lärorik framställning av främst den industriella ölbrygden och allt vad som sammanhänger med denna. Det hela präglas av förf:s rika och mogna kunskaper på området ifråga. Av alldeles särskilt värde är de minnesbilder som är inflettade i skildringen och som skänker den ett för sådan litteratur ovanligt behag. En pärla är t. ex. skildringen av den isupptagning som de stora bryggerierna tvingades bedriva före kylmaskinernas tid. Det var ett företag av största vikt, nästan jämförbart med bondens skörd. "Undra på att bryggaren — patron och hela hans hus — kände stor lättnad och tacksamhet när isupptagningen väl var avslutad och alla utrymmen fyllda med is. Det var den verkliga högtidsdagen på året och förutsättning för driftens ostörda gång."

G. B.

BO R. STÅHL och BERTIL PERSSON: *Kulter, sekter, samfund*. En studie av religiösa minoriteter i Sverige. Andra, utökade och aktualiserade uppl. Proprius förlag. Stockholm 1971. 351 s., ill. Pris ca kr 50: —.

Nuförtiden heter det ofta att Sverige är ett pluralistiskt land. Pluralismen kännetecknar också den svenska kristenheten. Där i gamla tider, d. v. s. under hustavlans tid, den svenska enhetskyrkan suveränt härskade, där vimlar det i dag av olika religiösa sammanslutningar av större och mindre omfattning och av större eller mindre betydelse i samhället. För att erhålla en riktig bild av det nutida svenska kultursamhället är det av en viss vikt att känna till eller rättare kunna skaffa sig kunskap om dessa olika kulter, sekter och samfund.

Det är därför mycket prisvärt att två "hängivna privatdetektiver på de religiösa smågruppernas område" — som det står i Berndt Gustafssons förord till det här uppmärksammade arbetet — gjort sig mödan att uppspara och samla alla tillgängliga uppgifter om dessa religiösa minoriteter. Resultatet av detta sannskyldiga detektivarbete har blivit en diger bok på 350 sidor med skildring av ett nittio-tal olika slags religiösa sammanslutningar. Framställningen börjar med Katolsk-apostoliska kyrkan (irvingianerna) och slutar med Evangelisk-lutherska missionssällskapet i Malmö (Immanuelsförsamlingen) eller — om man skall taga med tillägget i denna nya upplaga — med "herr Hugo Ohlsson". Svenska kyrkan och de stora frikyrkliga samfunden har inte medtagits, ej heller de stora invandrarkyrkorna. I stället har utg. koncentrerat sig på de många egenartade religiösa bildningar som uppstått i vårt land under de senaste hundra åren. Det är samfund med starka apokalyptiska eller biblicistiska eller teosofiska eller andra inslag, som i många fall knappast kan åsättas en kristen etikett.

De skildrade samfunden har samlats i olika grupper som äger ett gemensamt kännemärke (apokalyptik, biblicism o. s. v.). Varje samfund har i början en kort tabellarisk översikt med uppgift om tillkomstort, tid, ledare, anhängare, sångbok o. d. Därefter tecknas samfundets historia och karaktär, varvid intervjuer med ledarna inte minst ger en god inblick i samfundets åskådning. Några av samfunden äger flera hundra medlemmar, många endast ett tiotal. Det förekommer också att grundaren ensam konstituerar samfundet, såsom den redan nämnde Hugo Ohlsson, kaninfarmaren "biskop Eric Erickson" och "profeten Emil Julius Jonsson". Om utrymmet tillåte, vore det frestande att ge utförligare inblickar i den sällsamma värld som här träder läsaren till mötes. Nu får det räcka med

att påpeka att många av dessa samfund äger anknytning till "finkulturen" i vårt land genom kända musiker och författare (t. ex. Jan Fridegård, Walter Ljungquist och Elin Wägner). Ett omfattande sakregister, ett tyvärr ej fullständigt personregister och en utförlig bibliografi kompletterar framställningen. Boken, som är både vederhäftig, grundlig och välskriven, fyller en viktig uppgift som en lättillgänglig uppslagsbok.

Hg Pl.

DAVID PAPP: *Åländsk allmogeseglation med särskild hänsyn till sjöfarten på Stockholm*. Sjöfarten i Lemlands socken 1800—1940. Utredning utförd vid Sjöhistorisk Undersökning, Statens Sjöhistoriska museum 1966—1971. Sjöhistoriska museet. Rapport 1, 1971. Deutsches Ref. Stockholm 1971. 357 s., ill.

Denna rapport avser att klarlägga formerna för den åländska allmogens seglation samt dess inpassning i den åländska näringsstrukturen. Som underrubriken anger, har utredningen koncentrerats till ett studium av den sjöfart, som utgick från Lemlands socken på södra Åland. Tiden ca 1800—1940 präglades för denna sockens vidkommande både av en livlig husbehovsseglation och en expansiv fraktsjöfart.

De problemställningar, som ägnats särskild uppmärksamhet är variationerna i seglationens intensitet, sjöfartens inriktning på olika avsalumarknader och destinationshamnar samt exportprodukter och fraktlaster. Men också fartygstyper, rederiformer, byggande och utrustande av fartyg samt livet ombord har uppmärksammats. Författaren framhåller särskilt sjöfartens och fartygsägandets roll i den ekonomiska strukturen på Åland och pekar på besättningarna som sociala grupper. Det är i det närmaste uteslutande fråga om sjöfart med segelfartyg.

Litteraturen om den åländska allmogeseglationen är föga omfattande och arkivmaterialet stundom bristfälligt. Beträffande senare tid har författaren i viss utsträckning använt sig av intervjuer. Utredningen illustreras med autentiskt bildmaterial.

L. O.

Att bygga på Österlen. Utg. av Österlenrådet genom GÖSTA EHRNBERG, CWK Glerup. Lund 1970. 48 s., ill.

Avigt och rätt — konsumentupplysning

kring skånska hus. Red.: T. PUKTÖRNE & G. ÅBERG. Simrishamn 1972. 50 s., ill.

Redan för mer än ett halvsekel sedan engagerade sig Föreningen för fornminnes- och hembygdsvård i sydöstra Skåne aktivt i sin bygds miljövård genom att ge riktlinjer för ny bygghus. Som ett utvidgat forum för den hembygdsvårdande verksamheten har senare Österlenrådet tillkommit med uppgift att behandla bl. a. frågor om naturreservat och exploateringsprojekt. Att få nybebyggelse och restaureringar att passa in i en särpräglad och känslig miljö har varit avsikten med det praktfulla plansch- och textverket Att bygga på Österlen. Här redogöres för de principer myndigheterna följer ifråga om nybebyggelse och här lämnar på Österlen sommarboende arkitekter vittnesbörd om hur blygsamma ändringar som behövs för att göra gamla hus beboeliga även efter nutida anspråk. De små fiskelägena inom området tål inte hur stor tillflyttning som helst, men det finns idylliska inlandsbyar som kan få direkt nytta av att kompletteras med fritidsbebyggelse. Exempel lämnas på hur en sådan bebyggelse i större format skulle kunna planeras.

Ett annat tema i Österlenboken är att inte göra en förvärvad byggnad äldre och märkvärdigare än den är. Detta är också ett ämne som behandlas i skriften Avigt och rätt, som alltså inte har något med stickning att göra. Det är en fristående publikation, men den har tillkommit i samband med en av museerna i Kristianstad, Simrishamn och Ystad anordnad vandringsutställning om konsten att restaurera gamla byggnader. Den ger praktiska anvisningar om byggnadsnämnden som hjälpare och inte stjälpare och om skador och underhåll på gamla hus. Och i kommentaren till ett 40-tal instruktiva fotografier lämnas råd om väggar och trappor, om tak och skorstenar samt om dörrar och fönster och tillhörande lister, profiler och beslag. En god konsumentupplysning!

S. S.

BENGT STOLT: *Svenska biskopsvigningar.* Från reformationen till våra dagar. Engl. summary. Proprius förlag. Stockholm 1972. 206 s.

Svenska biskopsvigningar utgör ett tema som kan tyckas äga enbart klerikalt intresse. Men i själva verket är ämnet av inte ringa betydelse för både personhistorien och kulturhistorien. Detta beror på följande. En svensk biskop väljes av stiftet och utnämnes av Kungl. Maj:t. Därmed är han emel-

lertid inte "fullvärdig" biskop utan endast electus (den mest kände med denna titel är väl "herr Electus" Hemming Gadh). Först genom vigningen inträder den nye biskopen i sina fulla episkopala rättigheter. Därför är det av en viss vikt att veta när detta skedde. Nu är vigningsakten en sak mellan electus och konsekkratorn, där inga myndigheter har något att säga till om. På grund härav finns inte vigningen registrerad i några officiella handlingar. Därför är det särskilt för äldre tider ofta ganska svårt att uppspåra vigningsdata.

Förf. till föreliggande arbete har företagit många-åriga och energiska forskningar för att kartlägga den svenska vigningshistorien. För äldre skeden har han kunnat helt bygga på S. Kjellerströms grundliga arkivstudier, av denne redovisade i ett flertal arbeten. Förf. ger först en översikt över biskopsämbetets och vigningens historia alltifrån fornkyrkan fram till nutiden, diskuterar så den brännande frågan om successio apostolica och denna frågas betydelse i den ekumeniska debatten samt redovisar utförliga vigningstabeller för Sverige från år 1583 samt bifogar mycket läsvärda noter och hänvisningar med en förteckning över samtliga svenska biskopar från år 1583 med födelse- och dödsår samt prästvigningdatum. En sammanfattning på engelska samt ett utförligt personregister avslutar framställningen. Det är en både lärorik och stimulerande bok, även om man står tveksam inför en del av uppgifterna.

Hg Pl.

Urshults krönika 1972. Utg. av Urshultsbygds Turisttrafikförening i samarbete med Hembygdsföreningen Gamla Urshult. Redaktör: HENNING TARSTAD. Tingsryd 1972. 112 s., ill. Pris inb. kr 12:—.

De många hembygdsföreningarnas årsböcker riktar sig helt naturligt främst till bygdens folk. Därför har de flesta bidragen huvudsakligen lokalt intresse. Men understundom förekommer där dels någon bygdestudie som kan äga ett mera allmänt kulturhistoriskt intresse, dels en och annan artikel som rör sig så att säga på riksplanet. I Urshults välredigerade årskrönika för år 1972 finns det prov på både arterna.

Utgivaren, ingenjör H. Tarstad, har dels skildrat — på grundval av de bevarade handlingarna — storskiftet på Vemboö på 1700-talet, dels tecknat fattigvårdens historia i socknen fram till 1970, då Urshults kommun upplöstes. Båda artiklarna är

s. k. case-studies, som på ett begränsat område ger konkret belysning åt riksomfattande problem.

Den flitige urkundsforskaren fil. dr P. Wilstadius bidrager med en liten uppsats om "En majdag i Wärend", detta nationalromantiska skådespel av C. W. Böttiger som utkom av trycket 1843. När det i maj s. å. uppfördes på Kungliga teatern, "fick nationalismen på allvar sitt genombrott på svensk scen" (N.-A. Bringéus, G. O. Hyltén-Cavallius som etnolog, s. 56). Wilstadius har nu undersökt — som det står i underrubriken till hans uppsats — "samtida pressröster efter premiären". Det visar sig att tidningarna mest tog hänsyn till firningsämnet: en hyllning till Karl XIV Johans tjugofemåriga kungagärning. Det konservativa Biet

var översvallande välvilligt, men det liberala Aftonbladet mycket syrligt i sitt omdöme, både därför att stycket hade en så rojalistisk tendens och för att Jenny Lind fått en så enkel roll i stycket. Pjäsen gick endast någon månad och kom aldrig upp igen. Den har emellertid spelats några gånger av amatörer — i Urshult. Det var till denna bygd som pjäsens handling var förlagd. Till sist bör kanske för ordningens skull påpekas, att "En Majdag" och pressens reaktioner tidigare uppmärksammats och kortfattat analyserats av P. Fröberg, Skalden Böttiger, 1943, s. 224 ff. (egendomligt nog kallas där Rösmåla by i Urshult för "en granssocken till Urshult").

Hg Pl.

FÖRENINGSMEDDELANDEN

Stryrelseberättelse 1971

Föreningen för svensk kulturhistoria har under år 1971 liksom tidigare år helt inriktat sin verksamhet på att ekonomisera utgivningen av tidskriften RIG.

Under året har fyra häften utgivits. Tidskriftens redaktion har bestått av professor Gösta Berg, ansvarig utgivare, professor Sigfrid Svensson, Lund, verkställande redaktör, samt föreningens sekreterare.

Under året har föreningen genom Statens humanistiska forskningsråd erhållit ett anslag av 11 000 kronor som bidrag till tryckningen av tidskriften.

Föreningens ekonomiska ställning framgår av följande:

<i>Ingående Balans Konto</i>	
1/1 1971	
<i>Tillgångar</i>	
Svenska handelsbanken, kapital- samlingsräkning	15 351:63
Svenska handelsbanken, kapitalräkning	10 498:96
Postgiro	3 402:11
Kassa	97:77
Diverse personer	500:—
Tidskriften Rig	1:—
	Kronor 29 851:47
<i>Skulder</i>	
Ledamöters fond	5 500:—
Reservation för tryckningskostnader ..	7 000:—
Tryckeri AB Thule för Rig 1970:3 och 4	10 363:80
Kapital	6 391:65
Årets överskott	596:02
	29 851:47

<i>Vinst- och Förlust Konto</i>	
31/12 1971	
<i>Intäkter</i>	
Medlemsavgifter	11 019:67
Statsanslag	11 000:—
Försäljning av Rig	755:61
Försäljning av särtryck	312:50
Gåva	500:—
Diverse inkomster	200:—
Räntor	1 179:07
	Kronor 24 966:85
<i>Kostnader</i>	
Tryckningskostnader	20 338:02
Honorar	1 727:05
Reserverat för tryckningskostnader	1 000:—
Diverse utgifter	1 345:34
	24 410:41
Årets överskott	556:44
	Kronor 24 966:85

<i>Utgående Balans Konto</i>	
31/12 1971	
<i>Tillgångar</i>	
Svenska handelsbanken, kapital- samlingsräkning	13 497:69
Svenska handelsbanken, kapitalräkning	11 185:71
Postgiro	2 766:33
Kassa	316:94
Tidskriften Rig	1:—
	Kronor 27 767:67
<i>Skulder</i>	
Ledamöters fond	5 500:—
Reserverat för tryckningskostnader ..	8 000:—
Diverse personer	
Tryckeri AB Thule för Rig	
1971:4	6 345:—
Honorar för Rig 1971:4	315:—
	6 660:—
Nordiska museet	63:56
Kapitalkonto	6 987:67
+ årets överskott	556:44
	7 544:11
	Kronor 27 767:67

<i>Utgående Balans Konto</i>	
31/12 1971	
<i>Tillgångar</i>	
Svenska handelsbanken, kapital- samlingsräkning	13 497:69
Svenska handelsbanken, kapitalräkning	11 185:71
Postgiro	2 766:33
Kassa	316:94
Tidskriften Rig	1:—
	Kronor 27 767:67

<i>Skulder</i>	
Ledamöters fond	5 500:—
Reserverat för tryckningskostnader ..	8 000:—
Diverse personer	
Tryckeri AB Thule för Rig	
1971:4	6 345:—
Honorar för Rig 1971:4	315:—
	6 660:—
Nordiska museet	63:56
Kapitalkonto	6 987:67
+ årets överskott	556:44
	7 544:11
	Kronor 27 767:67

Stockholm den 15 mars 1972
Sture Petré *Bo Westerberg*
Marshall Lagerquist

REVISIONSBERÄTTELSE

Undertecknade av Föreningen för svensk kulturhistoria utsedda revisorer för granskning av 1971 års förvaltning får härmed efter fullgjort uppdrag avgiva följande revisionsberättelse.

Vi har granskat föreningens räkenskaper för 1971 och funnit desamma vara förda med omsorg och reda, alla utgiftsposter vederbörligen verifierade och föreningens behållning i överensstämmelse med för oss företedda handlingar. Föreningens ekonomiska ställning framgår av bifogade vinst- och förlusträkning samt utgående balansräkning per den 31/12 1971. Vi får därför tillstyrka, att föreningen beviljar skattmästaren och styrelsen full och tacksam ansvarsfrihet för det gångna årets förvaltning.

Stockholm den 12 april 1972.
Viveka Granlund *Anders Nyman*

SVENSK KULTURHISTORIA

i böcker utgivna av Nordiska museet

- Blå välling — sur sill. Vällingklockor och vällingklocksramsor* av Mats Rehnberg. 24:—
- Vad skall vi göra med de blanka gevär? 15 kapitel ur soldaternas liv* av Mats Rehnberg. 32:—, inb. 38:—
- Bygd och yttervärld* av Sigfrid Svensson 10:—
- Stad i trä. Ett skede i den svenska småstadens byggnadshistoria* av Sten Rentzhog. 38:—
- Hästslakt och rackarskam. En etnologisk undersökning av folkliga fördomar* av Brita Egardt 40:—
- Väderkvarnar och vattenmøllor* av Sven B. Ek 45:—
- Kalmar. Karolinska borgarhus i sten* av Manne Hofrén 44:—
- Hjälpreda vid kulturhistorisk byggnadsinventering* av Sander Rosén 10:—
- Herdar och husdjur* av Mátyás Szabó 34:—
- Studier i svenskt repslugeri* av Allan Nilson 40:—
- Svensk Jugend* av Elisabet Stavenow-Hidemark 17:50
- Spelkort* av John Bernström 7:—
- Bruksherrgårdar i Gästrikland* av Hans Beskow 45:—
- Gunnar Olof Hyllén-Cavallius som etnolog* av Nils-Arvid Bringéus 20:—
- Oeconomia eller Hushållsbok för ungt adelsfolk* av Per Brahe, utg. och kommenterad av John Granelund och Gösta Holm 68:—
- Villabebyggelse i Sverige 1900—1925* av Elisabet Stavenow-Hidemark 68:—
- Die Geschichte des schwedischen Pfluges* av Ragnar Jirlow 38:—
- En Södergrabb växer upp* av Cyrus Wallén 11:90
- Klackarna i taket. Om halling och jössehäradspolska* av Mats Rehnberg 7:—
- Smycken i svensk ägo* 24:—
- Skansens örtagård/Skansens herb garden* av Gösta Berg och Lisa Bauer 12:—
- Från mjölk till ost. Drag ur den äldre mjölkhushållningen i Sverige* av Gustav Ränk 34:—
- Gardiner och gardinuppsättningar. En kulturhistorisk studie* av Gunnel Hazelius-Berg 12:50
- Generationsväxlingen inom romanistikens klassicism* av Sten Lundwall 40:—
- Alberget och Oakhill på Djurgården* av Martin Olsson 62:—
- Kring en lotsgårds historia* av Ragnar Wirsén 34:—
- Ljusen på gravarna* av Mats Rehnberg 48:—
- Gubbyllan* av Per Anders Fogelström och Arne Biörnstad. . . . 20:—
- Övergången från nomadism till agrar bosättning i Jokkmokks socken* av Filip Hultblad 60:—, inb. 75:—
- Hovmålaren Carl Fredrik Torsselius tapetmålarkbok* redigerad av Sigurd Wallin 35:—
- Äldre svenska spannmålsmått* av Nils Sahlgren 38:—
- Tapeter 1500—1900 i Nordiska museet* av Sigurd Wallin 11:—
- Bakom polisens kulisser* av Gustaf Adolf Blomberg 9:—

Priser exkl. moms

Nils Månsson Mandelgren

av Åke Stavenow

utgiven av Elisabet Stavenow-Hidemark

Pris exkl. moms 44: —

”Ingen som studerar 1800-talets konst- och kulturhistoria kommer förbi Mandelgren, denne misskände men okuvlige, argsinte och ensamme patriot och konstälskare . . .

Med sin biografi — som också är en brokig tidsskildring — har Åke Stavenow givit den renhjärtade Mandelgren en upprättelse.”

Bo Grandien i Dagens Nyheter

Folkdräkter

av Anna-Maja Nylén

Pris exkl. moms 50: —

”Den nya boken har blivit en synnerligen vacker och tilltalande volym i det yttre och innehållsligt har den blivit till en verklig handbok i detta fascinerande ämne till glädje och nytta för biblioteken, för hemslöjds- och hembygdsföreningar, för folkdans- och spelmanslag och för alla som lagt sig vinn om vården av detta rika kulturarv, som mer än mångt annat speglar svensk tradition när den varit som bäst och festligast.”

Manne Hostrén i Barometern

I bokhandeln eller direkt från Nordiska museet, Bokförmedlingen, 115 21 Stockholm.